

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2015. Bu çeviri, Avrupa Konseyi İnsan Haklarına Destek Fonu'nun desteğiyle hazırlanmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Daha fazla bilgi için, bu belgenin sonunda bulunan yazarın telif hakkı ile ilgili kısmı okuyabilirsiniz.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2015. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2015. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

BÜYÜK DAİRE

MOCANU VE DİĞERLERİ/ROMANYA DAVASI

(Başvuru no. 10865/09, 45886/07 ve 32431/08)

KARAR
[Alıntılar]

STRAZBURG

17 Eylül 2014

Bu karar nihaidir, fakat şekli düzeltmelere tabi olabilir.

Mocanu ve diğçerleri/Romanya davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Büyük Daire olarak, aşağıdaki yargıçlarla toplanmıştır:

Başkan: Dean Spielmann,

Üyeler: Guido Raimondi,

Mark Villiger,

Isabelle Berro-Lefèvre,

Peer Lorenzen,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Ledi Bianku,

Nona Tsotsoria,

Ann Power-Forde,

Işıl Karakaş,

Nebojša Vučinić,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Paul Lemmens,

Aleř Pejchal,

Johannes Silvis,

Krzysztof Wojtyczek,

Ad hoc üye: Florin Streteanu,

ve Büyük Daire Yazı İşleri Müdür Yardımcısı: Johan Callewaert.

2 Ekim 2013 ve 25 Haziran 2014 tarihlerinde kapalı olarak müzakerede bulunan Mahkeme bahsi geçen ikinci tarihte aşağıdaki kararı kabul etmiştir:

USUL

1. Bu dava İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya dair Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesine göre, üç Romen vatandaşı Sayın Anca Mocanu (no. 10865/09), Sayın Marin Stoica (no. 32431/08) ve Sayın Teodor Mărieş ve Romen hukuku kapsamında tescil ettirilmiş ve merkezi Bükreş'te bulunan bir tüzel kişilik olan "21 Aralık 1989" Derneğı (no. 45886/07) ("başvurucular") tarafından sırasıyla 28 Ocak 2009, 25 Haziran 2008 ve 13 Temmuz 2007 tarihlerinde Romanya'ya karşı Mahkeme'ye yapılan üç başvurudan kaynaklanmıştır.

2. Mahkeme huzurunda, Sayın Anca Mocanu, Sayın Teodor Mărieş ve başvuru dernek Bükreş'te avukatlık yapmakta olan Sayın A. Popescu, Sayın I. Sfirăială ve Sayın I. Matei tarafından temsil edilmiştir. Sayın Anca Mocanu'ya adli yardım sağlanmıştır. Yine adli yardım sağlanmış olan Sayın Marin Stoica ise 8 Aralık 2009 tarihine dek, Bükreş'te avukatlık yapmakta olan Sayın D. Nacea tarafından, 22 Ocak 2013 tarihinden itibaren ise, yine Bükreş'te avukatlık yapmakta olan Sayın D.O. Hatneanu tarafından temsil edilmiştir. Romen Hükümeti ("Hükümet") ise kendi Temsilcileri olan,

Dışişleri Bakanlığı'ndan önce Sayın R.H. Radu, ardından Sayın I. Cambrea, son olarak da Sayın C. Brumar tarafından temsil edilmiştir.

3. Bireysel başvurucular kendi başvurularında, Haziran 1990'da Bükreş'te gerçekleştirilen hükümet karşıtı gösterilerin şiddet yoluyla bastırılması neticesinde mağdur olduklarını iddia etmiş ve söz konusu olaylara karşı hiçbir etkili soruşturma yürütülmemiş olduğunu öne sürmüştür. Başvurucu dernek de aynı olaylara atıfla, müdahil olarak katılmış olduğu ceza yargılamalarının uzunluğundan yakınmıştır.

4. Başvurular Mahkeme'nin Üçüncü Dairesi'ne tevzi edilmiştir (İçtüzük 52 § 1. madde). 3 Şubat 2009 tarihinde söz konusu Daire 45886/07 ve 32431/08 sayılı başvuruları birleştirmeye ve Hükümet'e iletmeye karar vermiştir. 15 Mart 2011 tarihinde 10865/09 sayılı başvuruyu da Hükümet'e bildirmeye karar vermiştir.

5. O sırada Romanya namına seçilmiş olan yargıç Corneliu Bîrsan'ın çekilmesinin ardından, Hükümet geçici (*ad hoc*) yargıç olarak görev yapmak üzere Sayın Florin Streteanu'yu görevlendirmiştir (Sözleşme'nin 26 § 4. maddesi ve Mahkeme İçtüzüğü'nün 29 § 1. maddesi).

6. 13 Kasım 2012 tarihinde Üçüncü Daire'nin yargıç Josep Casadevall, Egbert Myjer, Alvina Gyulumyan, Ján Šikuta, Ineta Ziemeļe, Luis López Guerra ve ad hoc yargıç Florin Streteanu ile Daire Yazı İşleri Müdürü Santiago Quesada'dan oluşan bir Kurulu üç başvuruyu birleştirmeye ve bunları Sayın Anca Mocanu açısından Sözleşme'nin 2. maddesi, Sayın Marin Stoica açısından Sözleşme'nin 3. maddesi ve başvurucu dernek açısından Sözleşme'nin 6 § 1. maddesi kapsamındaki şikâyetler olarak kabul edilebilir ilan etmiş ve başvurunun geri kalanını kabuledilemez ilan etmiştir. 45886/07 sayılı başvuru Teodor Mărieş açısından kabuledilemez ilan edilmiştir. Mahkeme, oybirliğiyle, Sayın Anca Mocanu açısından Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönüne dair bir ihlal ve başvurucu derken açısından Sözleşme'nin 6 § 1. maddesine yönelik bir ihlal bulunduğu sonucuna varmış ve şikâyeti Sözleşme'nin 34. maddesi kapsamında ayrıca incelemeye gerek bulunmadığına karar vermiştir. Ayrıca, ikiye karşı beş oyla, Sayın Marin Stoica açısından Sözleşme'nin 3. maddesinin usul yönüne yönelik bir ihlal bulunmadığı sonucuna varmıştır.

7. 12 Şubat 2013 tarihinde Sayın Marin Stoica Sözleşme'nin 43. maddesine ve İçtüzüğün 73. maddesine göre davanın Büyük Daire'ye sevkini talep etmiştir. 29 Nisan 2013 tarihinde Büyük Daire heyeti bu talebi kabul etmiştir.

8. Büyük Daire'nin teşekkülü Sözleşme'nin 26 §§ 4 ve 5. maddesi ve İçtüzüğün 24. maddesi hükümleri uyarınca belirlenmiştir.

9. Sayın Marin Stoica, başvurucu dernek ve Hükümet yeni yazılı görüşler sunmuşlar (İçtüzük 59 § 1. madde). Bunun yanı sıra, uluslararası sivil toplum örgütü olan ve Başkan tarafından yazılı dilekçe sunumunda müdahil olma izni verilmiş olan Redress'ten üçüncü taraf görüşleri alınmıştır (Sözleşme'nin 36 § 2. maddesi ve İçtüzük 44 § 3. madde).

10. 2 Ekim 2013 tarihinde Strazburg'taki İnsan Hakları Binası'nda aleni bir duruşma gerçekleştirilmiştir (İçtüzük 59 § 3. madde).

Söz konusu duruşmada Mahkeme huzurunda hazır bulunanlar şunlardır:

(a) *Hükümet adına*

Sayın C. BRUMAR,
Sayın G. MUNTEANU,

*Temsilci,
Vekil;*

(b) *başvurucular adına:*

Sayın D.O. HATNEANU, avukat,
Sayın A. POPESCU, avukat,
Sayın I. SFÎRĂIALĂ, avukat,
Sayın T. MĂRIEŞ,
Sayın M. STOICA

*Vekil,
Başvurucu dernek başkanı,
Başvurucu.*

Mahkeme önce Sayın Hatneanu ve Sayın Sfîrăială'nın, ardından Sayın Brumar ve Sayın Munteanu'nun ve son olarak da Sayın Popescu ve Sayın Mărieş'in sunumlarını ve ayrıca yargıçlar tarafından yöneltilen sorulara verdikleri cevapları dinlemiştir.

DAVANIN ESASI

I. DAVA KONUSU OLAYLAR

11. Sayın Anca Mocanu ve Sayın Marin Stoica sırasıyla 1970 ve 1948 doğumludur. Bükreş'te yaşamaktadırlar.

12. "21 Aralık 1989" Derneği (*Asociația "21 Decembrie 1989"*) 9 Şubat 1990'da kurulmuştur ve merkezi Bükreş'tedir.

13. Başvurucu dernek Aralık 1989'da Romanya'da gerçekleştirilen totalitarizm karşıtı gösterilerin şiddet yoluyla bastırılması sırasında yaralanan kişileri ve bu olaylar sırasında hayatını kaybedenlerin yakınlarını bir araya getirmektedir. 1990 yılının Nisan ile Haziran ayları arasında Bükreş'te gerçekleştirilen ve göstericilerin, başka şeylerin yanı sıra, Aralık 1989'da uygulanan şiddetin sorumlularının tespit edilmesi talebiyle ortaya çıktığı hükümet karşıtı gösterilere destek veren gruplardan biriydi.

A. 13-15 Haziran 1990 olayları

1. Başlıca olaylara genel bir bakış

14. 13-15 Haziran 1990'da hükümet karşıtı gösterilerin bastırılmasıyla ilgili temel olgular, Yüksek Adalet Divanı (2003 yılında Yüksek Temyiz ve

Adalet Divanı haline gelmiştir) savcılığı tarafından verilen 16 Eylül 1998 (bkz. aşağıdaki paragraf 99-110) ve 17 Haziran 2009 (bkz. aşağıdaki paragraf 152-163) kararlarda ve aynı savcılık tarafından verilen 18 Mayıs 2000 ve 27 Temmuz 2007 tarihli mahkemeye sevk kararlarında (*rechizitoriu*) anlatılmıştır.

15. 13 Haziran 1990 tarihinde Üniversite Meydanı'nı ve başkentteki başka bölgeleri işgal eden göstericilere karşı güvenlik güçlerinin müdahalesi birçok sivilin ölümüyle sonuçlanmıştır; bunlar arasında Sayın Anca Mocanu'nun, İçişleri Bakanlığı merkezinden açılan ateş sonucu öldürülen kocası Sayın Velicu-Valentin Mocanu da yer almaktaydı.

16. 13 Haziran 1990 tarihinde Sayın Marin Stoica ve aralarında gösterici olmayanların da yer aldığı başka birtakım kişiler yakalanmış ve üniformalı polis memurları ve sivil kıyafetli adamlar tarafından, Devlet televizyonunun merkez binası çevresindeki alanda ve söz konusu binanın bodrum katında kötü muameleye maruz bırakılmıştır.

17. 14 Haziran 1990 tarihinde, gösterilerin bastırılmasında görev yapmak üzere esasen Jiu Vadisi (*Valea Jiului*) maden bölgesinden Bükreş'e binlerce madenci sevk edilmiştir.

18. 14 Haziran 1990 günü sabah 6.30'da Romanya Devlet Başkanı, Hükümet binasının önündeki meydana gelmiş olan madencilere seslenerek, onları Üniversite Meydanı'na gidip, orayı işgal etmeye ve göstericilere karşı orayı savunmaya davet etmiştir; madenciler de söyleneni yapmışlardır.

19. 13 ve 14 Haziran 1990 tarihli şiddet olaylarında binden fazla kişi hayatını kaybetmiştir; Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığının askeri dairesi tarafından 29 Nisan 2008 yılında verilen karara ekli bir listede bu kayıpların isimleri yer almaktadır.

20. Birçok siyasi partinin ve aralarında başvuru derneğinin de yer aldığı başka kuruluşların merkezlerine saldırılmış ve buralar yağmalanmıştır. Adı geçen dernek daha sonra ceza yargılamalarına müdahil olarak katılmıştır.

21. Sayın Velicu-Valentin Mocanu'nun açılan ateş sonucu yasadışı bir şekilde öldürülmesine ilişkin ceza yargılaması halen derdesttir. Sayın Marin Stoica'ya uygulandığı öne sürülen kötü muameleye ilişkin olarak 13 Haziran 1990 tarihinde açılmış olan soruşturma, 17 Haziran 2009 tarihinde kovuşturmayla gerek bulunmadığı yönündeki bir kararla kapatılmış olup, Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı'nın 9 Mart 2011 tarihli bir kararıyla da onanmıştır.

22. Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığının 16 Eylül 1998 ve 17 Haziran 2009 tarihli kararlarında ve 18 Mayıs 2000 ve 27 Temmuz 2007 tarihli mahkemeye sevk kararlarında anlatıldığı haliyle olaylar şu şekilde özetlenebilir.

2. 1990 yılının ilk aylarında yapılan gösteriler

23. Bükreş'teki Üniversite Meydanı, rejimin 21 Aralık 1989'da başlattığı silahlı bastırma operasyonu neticesinde burada çok sayıda insanın

ölmüş veya yaralanmış olması sebebiyle Nikolay Çavuşesku dönemindeki totaliter rejime karşı verilen savaş bakımından sembolik bir mekân sayılmaktaydı. İşte bu nedenledir ki, 1990 yılının ilk aylarında birçok dernek –başvurucu dernek de dahil olmak üzere– üyelerine bu Meydan’da protesto olaylarına katılma çağrısı yapmaktaydı.

24. Dolayısıyla, Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığının 17 Haziran 2009 tarihli kararında belirtildiği üzere, Çavuşesku rejiminin çöküşünden sonra kurulan geçici hükümete karşı ilk gösteriler 12 ve 24 Ocak 1990 tarihinde Bükreş’teki Üniversite Meydanı’nda gerçekleştirilmiştir. Bahsi geçen kararda ayrıca, 29 Ocak 1990’da Ulusal Kurtuluş Cephesi (*Frontul Salvării Naționale*, “FSN”) tarafından bir karşı-gösteri düzenlendiğini de belirtmektedir. Bu gösteride Jiu Vadisi’ndeki kömür madeni bölgelerinden, Maramureş’ten ve diğer yerlerden gelen madenciler Bükreş’ta gösteriler yapmışlardır. Bu sırada Ulusal Liberal Parti’nin merkezi yağmalanmıştır.

25. 25 Şubat 1990’dan itibaren her Pazar günü gösteriler düzenlenmiştir. 27 Temmuz 2007 tarihli mahkemeye sevk kararına göre, bu gösterilerin amacı, “devrim ideallerine ihanet etmekle” suçlanan iktidardakilerin demokratik olmayan tutumlarını ortaya sermek ve halkı yeni bir diktatörlük rejimi tehlikesine karşı uyarmaktır.

26. Ardından 20 Mayıs 1990 tarihinde gerçekleştirilecek parlamento seçimleri ve Devlet Başkanlığı için seçim kampanyaları başlatılmıştır.

27. 22 Nisan 1990 tarihinde Üniversite Meydanı’nda, Öğrenci Birliği ve başvuru derneğın de aralarında yer aldığı başka bazı derneklerin girişimiyle başlatılan izinsiz “maraton gösteriler” işte bu bağlamda gerçekleştirilmiştir. Bu gösteriler elli iki gün sürmüş, bu süre boyunca göstericiler Üniversite Meydanı’nı işgal etmişlerdir. 16 Eylül 1998 ve 17 Haziran 2009 tarihli kararlarda, geniş kitleler halinde bir araya gelen göstericilerin şiddet kullanmadığı ve esasen, totaliter rejim sırasında zor kullanmış olan kişilerin siyasetten ihracını talep ettikleri belirtilmektedir. Ayrıca siyasi olarak bağımsız bir televizyon istasyonu talebinde bulunmuşlardır.

28. Bundan başka, Aralık 1989’da gösterilerin silahla bastırılmasından sorumlu olanların tespit edilmesini istemiş ve Aralık 1989’daki anti-komünist gösterilerin bastırılmasından sorumlu tuttıkları ülkenin başındaki liderlerin (özellikle İçişleri Bakanı) istifasını talep etmişlerdir.

29. 22 Nisan 1990 tarihinde gösterinin izinsiz olduğu gerekçesiyle on dört gösterici polis tarafından gözaltına alınmıştır. Üniversite Meydanı’ndaki gösterici sayısını yükseltmek için oraya gelen halkın tepkisiyle karşılayan polis, gözaltına alınan on dört göstericiyi serbest bırakmıştır. Yetkililer ilerleyen günlerde tekrar şiddet kullanmamış, ancak Bükreş Belediye Meclisi bu toplantıya halen izin vermemiştir.

30. Göstericiler ile geçici hükümet arasındaki müzakereler çıkmaza girmiştir.

31. 20 Mayıs 1990 tarihinde başkanlık ve parlamento seçimleri yapılmıştır. FSN ve onun Devlet Başkanlığına aday olan lideri seçimleri kazanmıştır.

32. Seçimlerin ardından Üniversite Meydanı'ndaki protestolar devam etmiş fakat ilk baştaki coşkusunu kaybetmiştir. Halen orada bulunan yaklaşık 260 kişiden 118'i açlık grevine girmiştir.

3. 11 Haziran 1990 tarihinde yürütmenin toplantısı

33. 11 Haziran 1990 akşamı, Romanya'nın yeni seçilmiş olan Devlet Başkanı ve onun atadığı Başbakan, İçişleri Bakanı ve yardımcısı, Savunma Bakanı, Romanya İstihbarat Servisi şefi (*Serviciul Român de Informații*, "SRI"), iktidar partisinin ("FSN") birinci başkan yardımcısı ve Romanya Başsavcısı bir hükümet toplantısı gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantı savcılığın 16 Eylül 1998 ve 17 Haziran 2009 tarihli kararlarında yer almaktadır.

34. Söz konusu toplantıda, 13 Haziran 1990 tarihinde Üniversite Meydanı'nın temizlenmesi için tedbirler alınmasına karar verilmiştir. Ayrıca, Devlet organlarına, yani polis ve orduya, seferberliğe çağrılacak 5000 kadar sivilin de yardım etmesi önerilmiştir. Bu tedbirin uygulamaya konması görevi FSN birinci başkan yardımcısına verilmiştir. Adı geçen partinin yürütme komitesine mensup iki üye bu tedbire karşı çıkmış, ancak bir sonuç elde edememişlerdir. 17 Haziran 2009 tarihli karara göre, General C. tarafından hazırlanan bir eylem planı Başbakan tarafından onaylanmıştır.

35. Aynı gece, Başsavcılık (*Procuratura Generală*) Devlet televizyonunda, araçların yeniden Üniversite Meydanı etrafından dolaşabilmesi için hükümeti birtakım tedbirler almaya çağırان bir konuşma yayınlamıştır.

36. Aynı akşam İçişleri Bakanlığı, SRI şefi ve emniyet müdürü General D.C.'nin iştirak ettiği bir toplantıda Üniversite Meydanı'nın, sivil güçlerin desteğiyle polis ve jandarma tarafından boşaltılması için planlar yapılmıştır. Bu plan çerçevesinde "13 Haziran 1990 günü sabah 4'te başlatılacak eylemle Meydan kordon altına alınacak, göstericilerin gözaltına alınacak ve kamu düzeni yeniden tesis edilecektir."

4. 13 Haziran 1990 tarihinde meydana gelen olayların sırası

37. 13 Haziran 1990 günü sabah 4.30 sularında polis ve jandarma görevlileri Üniversite Meydanı'ndaki göstericilere hunharca saldırmıştır. Gözaltına alınan göstericiler Bükreş il emniyet müdürlüğüne götürülüp kapatılmıştır. Gözaltına alınan 263 kişi (veya 18 Mayıs 2000 tarihli mahkemeye sevk kararına göre 262) arasında, Üniversite Meydanı'nda yer alan okullarının tesislerinde olup, gösterilerde yer almamış olan Mimarlık Enstitüsü öğrencileri de bulunmaktaydı. 17 Haziran 2009 tarihli karar,

gözültına alınan 263 kişinin polis hücrelerinde tutulduktan sonra Măgurele kışlasına götürölmüş olduğunu belirtmektedir.

38. Polis operasyonu sonrasında birçok insan protesto amaçlı sokaklara dökölerek gözültına alınan göstericilerin serbest bırakılmasını istemiştir. 16 Eylül 1998 tarihli karara göre, bu insanlar güvenlik güçlerine karşı şiddet içeren saldırılarda bulunmuş, fişekler fırlatmış ve arabaları ateşe vermiştir. 18 Mayıs 2000 tarihli mahkemeye sevk kararına göre ise, bu eylemler barışçıl göstericilerden oluşan grupların içine sızmış olan birkaç saldırganın işiydi.

39. Sabah 10 civarında, Bükreş'teki IMGB fabrikaları işçileri polisin göstericileri yakalamasına yardımcı olmak üzere topluca Üniversite Meydanı'na yürümüşlerdir. 16 Eylül 1998 tarihli karara göre, bunlar kaotik ve zalimane bir tavır içerisinde hareket etmiş, önüne geleni itip kakmış ve göstericilerle oradan geçmekte olan insanlar arasında hiçbir ayırım yapmamıştır.

40. 13 Haziran 1990 günü öğleden sonra gösteriler televizyon binası, Üniversite Meydanı, İçişleri Bakanlığı ve il emniyet müdürlüğü etrafında yoğunlaşmıştır; bu yerlerin hepsi, göstericilere göre, gözültına alınan kişilerin tutuluyor olabileceği yerlerdir.

41. Bu olayların ardından, ordu müdahale etmiş ve İçişleri Bakanlığı merkezine birçok zırhlı araç gönderilmiştir.

42. Hükümet tarafından sunulan görüşlerde atıfta bulunulan bir İçişleri Bakanlığı raporuna göre, akşam 6 sularında İçişleri Bakanlığı merkez karargahını 4000 ila 5000 gösterici sarmış bulunuyordu; General A.G. ve C.M.'nin emriyle, Bakanlık içerisindeki askerler, göstericileri dağıtmak amacıyla giriş salonunun tavanlarına ateş açmıştır.

43. İçişleri Bakanlığı'nda açılan ateş neticesinde üç kişi hayatını kaybetmiştir.

44. İşte birinci başvurunun kocası bu koşullarda, akşam 6 sularında, Bakanlık kapılarından birinin birkaç metre ötesinde iken, seken bir kurşunun kafasının arkasına isabet etmesi neticesinde hayatını kaybetmiştir. Bu olaylar ilgili tarihteki İçişleri Bakanı'nın, bir generalin ve üç albayın mahkemeye sevkine ilişkin 18 Mayıs 2000 ve 27 Temmuz 2007 tarihli kararlarda ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Birinci mahkemeye sevk kararına göre, başvurunun eşi ve o gün işlerinden dönmekte olan diğer maktuller silahsızdı ve daha önce Üniversite Meydanı'ndaki maraton gösterilerinde yer almamıştı. Sadece olayları izlemekte olan bu kişiler, seken kurşunlarla hayatlarını kaybetmişlerdir.

45. Güvenlik güçleri Bükreş'in bir başka bölgesinde dördüncü bir kişiyi de vurarak öldürmüştür. Bir başka kişi de televizyon merkezi etrafından bölgede bıçaklandıktan kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir.

46. 27 Haziran 2007 tarihli mahkemeye sevk kararıyla da onaylandığı üzere, 13 Haziran 1990 tarihinde hiçbir asker göstericilerin şiddetine maruz

kalmamıştır. Bahsi geçen belgeye göre, ordu o gün İçişleri Bakanlığı merkez karargahının içinden 1466 adet mermi ateşlemiştir.

47. Ayrıca, aralarında Sayın Marin Stoica'nın bulunduğu başka birtakım kişiler de, aşağıda anlatılan olaylarda, Devlet televizyon istasyonu merkezinde polis memurları ve siviller tarafından dövülerek alıkonmuştur.

48. Devlet televizyon istasyonu merkezi o esnada 82 asker tarafından korunmakta ve bunlara 14 silahlı araç destek vermekteydi; daha sonrasında en geniş 156 asker (akşam 7'de gelmiş olan), bir paraşütçü müfrezesi (akşam 7.30'da), 646 asker (akşam 8), 118 paraşütçü (akşam 11) ve 13 silahlı araçla birlikte 260 askerden (akşam 11) oluşan başka silahlı güçlerle takviye edilmiştir.

49. Gece 1 sularında göstericiler bu geniş müdahalenin ardından televizyon binasından atılmışlardır.

5. Sayın Marin Stoica'ya özgü koşullar

50. 13 Haziran 1990 günü akşamüstüne doğru, başvuru Devlet televizyonu merkezi yakınlarındaki bir sokakta işyerine doğru yürürken, bir grup silahlı kişi tarafından kısıvrak yakalanıp zorla televizyon binasına sokulmuştur. Orada hazır bulunan polis memurları ve askerlerin gözü önünde, siviller onu dövüp bağlamış, ardından binanın bodrum katına götürmüşlerdir. Daha sonra, oraya daha önce getirilmiş olan başka onlarca kişiyle birlikte bir televizyon stüdyosuna götürülmüşlerdir. Burada o sırada Devlet televizyonunun müdürü olan kişinin huzurunda filme çekilmişlerdir. Bu kayıtlar 13 Haziran 1990'ı 14 Haziran'a bağlayan gece boyunca televizyonda yayınlanmış, söz konusu yayında bu kişiler televizyon binalarını ve ekipmanı kullanılmaz hale getirme tehdidinde bulunan yabancı gizli servislerin çalışanları olarak lanse edilmiştir.

51. Aynı gece boyunca başvuru kendinden geçene dek dövülmüş, başına keskin cisimlerle vurulmuş ve silahla tehdit edilmiştir.

52. Sabah 4.30 sularında Bükreş'teki Floreasca Hastanesi'nde kendine gelmiştir. 18 Ekim 2002 tarihinde hazırlanan adli tıp raporuna göre, hastanenin acil cerrahi servisi tarafından düzenlenen sağlık raporunda başvuru hastaneye 14 Haziran 1990 günü sabah 4.30 sularında kabul edilmiş olduğu, karnının ve kaburgasının sol tarafındaki yaralanma-bereleme, kaburgasının sol tarafında saldırı sonucu abrazyon, kranioserebral travma teşhisi konduğu dile getirilmekteydi.

53. Stoica, sabah 6.30 civarında, daha fazla kötü muamele görmekten korktuğu için, etrafı polis memurlarıyla çevrilmiş olan hastaneden kaçmıştır.

54. 13 Haziran 1990'u 14 Haziran'a bağlayan gece kimlik belgelerine el konulmuştur. Üç ay sonra Polis Teftiş Müdürlüğü'ndeki Ceza Soruşturmaları Dairesi'ne giderek belgeleri alması söylenmiştir. Bu arada geçen süre zarfında tekrar yakalanıp, işkenceye uğratılıp hapse atılma korkusuyla evinden dışarı çıkmamıştır.

6. Madencilerin Bükreş'e gelişi

55. 16 Eylül 1998 tarihli karara göre, ilgili tarihte ulusal demiryolu şirketinin Craiova temsilciliği (*Regionala CFR Craiova*) departman şefi olan tanık mühendis M.I., 13 Haziran 1990 akşamı, adı geçen temsilciliğin müdürünün tarifeli trenlerin iptal edilmesi ve Jiu Vadisi madencilik bölgesinin göbeğinde yer alan Petroşani istasyonunda madenciler için dört tren konvoyunun, veya toplam 57 vagonun, hazır edilmesi emrini verdiğini dile getirmiştir.

56. M.I. bunun ona hukuka aykırı bir emir gibi göründüğünü ve belirtilen seyahatte demiryolu hattına elektrik vermeye keserek madencilerin Bükreş'e naklini engellemeye çalışmış olduğunu da eklemiştir. Emre itaatsizliği karşısında, Craiova CFR temsilciliği müdürünün M.I.'nın yerine başka birinin getirilmesi talimatı verdiğini ve demiryolu hattının akşam 9 civarında yeniden kullanıma hazır hale getirildiğini dile getirmiştir. Anlaşılan o ki M.I. bu olayın ardından işten çıkartılmış ve kovuşturma konusu olmuştur.

57. Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığı tarafından 10 Mart 2009 tarihinde çıkartılan karara göre, 14 Haziran 1990 günü başta madenciler olmak üzere işçileri taşıyan on iki tren –toplam 120 vagon– ülkedeki çeşitli sanayi bölgelerinden Bükreş'e doğru yola çıkmıştır. Bunlardan ilki Bükreş'e sabah saat 3.45'te, sonuncusu ise akşam saat 7.08'de varmıştır.

58. 16 Eylül 1998 tarihli karar, madencilere Bükreş'te kamu düzeninin yeniden tesisi konusunda polise yardım edecekleri söylenmiş ve balta, zincir, sopa ve metal kablolar temin edilmiştir.

59. 10 Mart 2009 tarihli karar, madencilerin kendi sendika önderleri tarafından seferber edilmiş olduğunu belirtmektedir. 1998 yılında Lupeni belediye başkanı olan Madenci Sendikaları Federasyonu başkanı tanık olarak sorguya çekildiğinde, 14 Haziran 1990 günü gece 1 civarında Bükreş istasyonuna madencileri taşıyan beş adet trenin gelmiş olduğunu, madencilerin Maden Bakan Yardımcısı ve yine o Bakanlıktan bir Genel Müdür tarafından karşılanmış, ve bu iki üst düzey devlet görevlisinin madencileri Üniversite Meydanı'na yönlendirdiğini söylemiştir.

7. 14 Haziran 1990 tarihinde meydana gelen olayların sırası

60. 14 Haziran 1990 sabahı gruplar halinde madenciler önce, Hükümet merkezinin yer aldığı Zafer Meydanı'nda (*Piața Victoriei*) durmuşlardır.

61. Sabah 6.30 civarında Devlet Başkanı, Hükümet binasının önünde toplanmış olan madencilere seslenerek, onları güvenlik güçleriyle işbirliği yapmaya ve Üniversite Meydanı'nda ve olayların meydana geldiği diğer yerlerde düzeni yeniden tesis etmeye çağırmıştır. 17 Haziran 2009 tarihli kararda bütün hali yer alan bu konuşmada Devlet Başkanı, madencileri, Üniversite Meydanı'na gidip, orayı işgal etmeye teşvik ederken, İçişleri Bakanlığı'nın ve Polis'in merkez karargahlarını ateşe vererek ve "televizyon

binasını kuşatmaya alarak” “yıkıcılık eylemleri işleyen bariz faşist unsurlar”la karşılaşacakları yönünde uyarılmıştır.

62. Bunun hemen ardından madenci grupları “kimliği belirsiz şahıslarca” muhalefet partilerinin ve yetkili makamlara düşman addedilen derneklerin merkezlerine yönlendirilmiştir.

63. Madenciler İçişleri Bakanlığı bölükleriyle desteklenmekteydi; bu iki grup “karma ekipler” oluşturup gösterici avına çıkmışlardı. 17 Haziran 2009 tarihli kararda “bu olayda hem göstericilere hem de gösterilerle hiçbir bağlantısı bulunmayan Bükreşlilere hiçbir ayırım gözetmeksizin şiddet kullanılan aşırı zalimane eylemler” gerçekleştirildiğini dile getirmektedir. 10 Mart 2009 tarihli karar, madencilerin Roman kökenli insanların evlerine de saldırdığını belirtmektedir. Bahsi geçen karara göre, madenciler kendi görüşlerince Üniversite Meydanı gösterilerinde yer aldığından şüphelendikleri kişileri teşhis ederken “seçim kriterleri” kullanmış ve “genel bir kural olarak Romanlara, öğrencilere, aydınlara, gazetecilere ve onların meşruiyetini tanımayan herkese” saldırmışlardır.

64. Madenci grupları ve onlara eşlik eden diğer kişiler Ulusal Çiftçiler Partisi’nin (*Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat*) ve Ulusal Liberal Parti’nin merkezlerini ve Eski Siyasi Mahpuslar Derneği (*Asociația Foștilor Deținuți Politici*), İnsan Haklarının Korunması Birliği (*Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului*) ve “21 Aralık 1989” Derneği (başvurucu dernek) gibi diğer tüzel kişilerin merkezlerini yağmalamıştır.

65. 16 Eylül 1998 tarihli karara göre, o sırada bahsi geçen siyasi partilerin ve derneklerin merkezlerinde yer alan herkes madencilerden nasibini almıştır. Hepsine saldırılmış ve hepsinin malları müsadere edilmiştir. Çoğu tutulup polise teslim edilmiş –“orada tesadüfen de olsalar”– ve tamamen hukuka aykırı bir şekilde alıkonulmuşlardır.

66. Bazı madenci grupları ise Üniversite Meydanı’na gitmiştir. Oraya vardıklarında Üniversite binalarına ve Üniversite Meydanı’nda yer alan Mimarlık Enstitüsü’ne girmişlerdir. Orada karşılarına çıkan çalışanlara ve öğrencilere saldırmış, şiddet kullanmış ve aşağılayıcı eylemlerde bulunmuşlardır. Madenciler binalardaki herkesi tutup polise ve jandarmaya teslim etmiştir. Yakalananlar kolluk kuvvetleri tarafından polis karakollarına veya Băneasa ve Măgurele askeri kışlalarına götürülmüştür.

67. Madenciler daha sonra Üniversite Meydanı’nı çevreleyen sokaklara çıkıp eylemlerini oralarda sürdürmüşlerdir.

68. 17 Haziran 2009 tarihli karara göre, bu olaylarda 1021 kişi –63’ü küçük olmak üzere– gözaltına alınmıştır. Bunlardan 182’si tutuklanmış, 88’i idari ceza almış ve 706’sı “kontrollerin ardından” serbest bırakılmıştır.

69. 16 Eylül 1998 tarihli kararda “madencilerin kolluk faaliyetlerine 15 Haziran 1990 günü, Romanya Devlet Başkanı’nın başkentte yapmış oldukları şeylerden ötürü onlara alenen teşekkürlerini sunmasının ve işlerine geri dönme izni vermesinin ardından” son verdiği dile getirilmektedir.

70. Bahsi geçen kararda ayrıca, dövölüp gözaltına alınan kişilerden bazılarının günlerce hukuka aykırı bir şekilde alıkonulduğu ve birçoğunun 19 ve 20 Haziran 1990 tarihinde salıverildiği belirtilmektedir.

71. Polisin alıkoyduğu diğer kişilerse, yargılamayı beklerken savcının kararıyla, barışa muhalefetten tutuklanmıştır; bunlar arasında, daha sonra kendisine atfedilen tüm suçlardan beraat edecek olan başvuru derneğinin şu anki başkanı da yer almaktaydı.

72. 17 Haziran 2009 tarihli kararda, madencilerin güvenlik güçleriyle yakın bir işbirliği içerisinde ve Devlet liderlerinin talimatıyla hareket ettiği dile getirilmektedir. İlgili pasajda şu ifadeler yer almaktadır:

“14 ve 15 Haziran 1990 tarihlerinde Devlet liderlerinin adına ve onlarla anlaşmalı bir şekilde hareket eden (*în numele și cu acordul conducerii de stat*) siviller tarafından koordine edilen gruplar halindeki madenciler Devlet’in kolluk kuvvetlerinin tam anlamıyla destek verdiği (*deplină cooperare*) ve sadece kontrol için tevkif edilen kişilere yönelik fiziksel zarara değil, Bükreş Üniversitesi’nin, Mimarlık Enstitüsü’nün, birçok siyasi parti ve sivil kuruluşun binalarına ve “geçmişteki” partilerden önemli isimlerin evlerine yönelik de büyük zararlara yol açan eylemlerde bulunmuşlardır ...

Askeri savcılar tarafından yürütülen soruşturmalar madenci gruplarının arasına sızmış olan sivil kıyafetli kişilerin teşhisine imkân vermemektedir; sorguya çekilen mağdurlar, madenciler ile diğer saldırganları, ilkinin “pis madenciler” ikincisini ise “temiz madenciler” diye tarif ederek birbirinden ayırmıştır.

8. Başvuru derneğe özgü koşullar

73. 13 Haziran 1990 günü, başvuru dernek aynı gün meydana gelen şiddet dolu müdahaleleri alenen kınamıştır.

74. Akşam 11 civarında, dernek önderleri, bir güvenlik tedbiri olarak, geceyi dernek merkezinde geçirmeye karar vermiştir. Yedi kişi gece boyunca orada kalmıştır.

75. 14 Haziran 1990 günü sabah 7’de bir grup madenci bir pencere camını kırarak başvuru derneğinin binasına zorla girmiştir. İçeri girdikten sonra ilk birkaç dakika şiddet kullanmamış ve daha ziyade çekingen davranmışlardır. Kısa bir süre sonra, madenci olmayan kimliği belirsiz bir sivil ortaya çıkmış ve dernek üyelerinden birini itmeye başlamıştır. Madenciler de bu kişiyi izleyerek, derneğin yedi üyesine hunharca saldırmış ve bu üyeler daha sonra güvenlik güçlerince gözaltına alınmıştır.

76. O gün boyunca, Savunma Bakanlığı’ndan birliklerin nezaretinde derneğin tüm malları ve belgelerine, yasal formaliteler çiğnenerek el konulmuştur.

77. 22 Haziran 1990 günü dernek liderleri, polis eşliğinde dernek binalarına geri dönebilmişlerdir.

9. 13-15 Haziran 1990 olaylarının ardından yaşanan gelişmeler

78. Savcılığın yukarıda atıfta bulunulan kararları, 958 madencinin hemen evlerine dönmek yerine, yeni seçilmiş Devlet Başkanı’nın yaklaşan

yemin töreni öncesinde, “protestolar yeniden başlarsa müdahaleye hazır biçimde” Bükreş’te kaldığını belirtmektedir. 16 Haziran 1990’dan 19 Haziran’a dek, bu madenciler Bükreş’teki askeri kışlalarda barındırılmış, buralarda madencilere askeri üniformalar dağıtılmıştır.

79. 16 Eylül 1998 tarihli karar, soruşturmanın madencileri yerleştirme ve teçhizatla donatma emrini kimin verdiğini ortaya çıkartmadığını, fakat “böyle bir tedbirin en azından Savunma Bakanlığı seviyesinde verilmiş olması gerektiğini” belirtmektedir.

80. Sağlık Bakanlığı tarafından 15 Haziran 1990 tarihinde yapılan ve 17 Haziran 2009 tarihli kararda tekrarlanan basın açıklamasına göre, 13 Haziran 1990 ile 15 Haziran 1990 sabah 6 arasında, şiddet içeren olayların ardından 467 kişi hastaneye başvurmuş; bunlardan 112’si hastaneye yatırılmış ve 5 ölüm vakası kayda geçirilmiştir.

81. 17 Haziran 2009 tarihli aynı karara göre, madenciler ve sonrasında madencilere nezaret etmekten sorumlu askerler, yakalanıp Măgurele kışlasında tutulan 574 göstericiye ve diğer insanlara –aralarında çocuklar, yaşlılar ve âmâlar da yer almaktaydı– karşı aşırı güç kullanmıştır. Bu kararda, bahsi geçen binalarda alıkonulanların şiddete ve “psikolojik, fiziksel ve cinsel” nitelikte saldırılara maruz bırakıldığı ve uygunsuz koşullarda tutulduğu, ve gecikmiş ve yetersiz tedavi gördüğü belirtilmektedir.

B. Ceza soruşturması

82. Haziran 1990’da yaşanan ve başvuru Anca Mocanu’nun kocasının öldürüldüğü ve Sayın Marin Stoica’nın iddia edildiği üzere kötü muameleye uğradığı ve başvuru derneğinin merkezinin yağmalandığı şiddet yüklü olaylar neticesinde bir soruşturma başlatılmıştır. Bu soruşturma ilk başta yüzlerce farklı dava dosyasına bölünmüş durumdaydı.

83. 29 Mayıs 2009 tarihinde Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığı askeri dairesi Hükümet Temsilcisine olayları şu şekilde özetleyen bir yazı göndermiştir: “1990’dan 1997’ye dek geçen dönem boyunca Bükreş Bölge Mahkemesi savcılığı ve ilçe savcılıkları kayıtlarına, 14 ve 15 Haziran 1990 tarihinde Bükreş’te madenciler tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri bağlamındaki hırsızlık, tahribat, silahlı soygun, müessir fiil, hukuka aykırı biçimde özgürlükten yoksun bırakma ve diğer suçlarla ilgili olarak yüzlerce şikâyet geçmiştir. Bu vakaların çoğunda, faillerin kimliğini teşhis etmenin imkânsız olduğu kanıtlandığından, kovuşturma açmama kararı verilmiştir.”

84. Sayın Anca Mocanu’ya veya yargılamalara müdahil olarak katılmış bulunan başvuru derneğe, yargılamalara devam etmeme yönünde herhangi bir karar bildirilmemiştir.

85. Söz konusu dava dosyaları daha sonra birleştirilmiş ve soruşturmanın kapsamı 1997’den itibaren genişletilerek, olaylar ağır cezai sorumluluk içeren farklı bir hukuki sınıflandırma içerisine sokulmuştur. Art

arda üst düzey ordu mensupları ve Devlet görevlileri aleyhinde suçlar isnat edilmiş ve soruşturmanın tamamı 160/P/1997 dosya numarasıyla Yüksek Adalet Divanı'ndaki savcılığın askeri dairesine (*Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție - Secția Parchetelor Militare*) sevk edilmiştir.

86. 22 Ekim 1997 ile 27 Ekim 1999 tarihleri arasında, daha önce açılmış olan 183 dava 160/P/1997 sayılı dosyayla birleştirilmiştir; bunlardan 26 tanesi 22 Ekim 1997 tarihinde, 90 tanesi 16 Eylül 1998 tarihinde ve 69 tanesi de 22 Ekim 1999 tarihinde birleştirilmiştir.

87. 26 Haziran 2000 tarihinde aynı askeri savcılık dairesine 13-15 Haziran 1990 olaylarıyla ilgili 748 dava gönderilmiştir; bunlar arasında bilhassa 13 Haziran 1990 tarihindeki hukuka aykırı biçimde özgürlükten yoksun bırakma vakaları yer almaktaydı.

88. 17 Haziran 2009 tarihli kararda, tüm bu dosyaların birleştirilmesinden sonra dava dosyasının durumu şu şekilde tarif edilmektedir:

“250 klasörlük dosyada yer alan belgelerin çoğu, üzerinde damga bulunmayan veya aslı gibidir olarak tasdik edilmemiş fotokopilerden ibarettir. Her bir klasörde yer alan belgeler tarih, konu veya başka bir kritere göre dosyalanmış olmayıp, tamamen nizamsız yerleştirilmiştir. Bazılarının bu dosya ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır (örneğin 150. klasörde Haziran 1990'dan sonra meydana gelen kayıplarla ilgili dosyalar yer almaktadır).”

89. 16 Eylül 1998 tarihinde 160/P/1997 sayılı dava dört farklı davaya ayrılmış ve ardından yürütülecek soruşturma Yüksek Adalet Divanı savcılığının askeri dairesine tevzi edilmiştir.

90. 8 Ocak 2001 tarihinde bu dört davadan üçü birleştirilmiştir. O tarihten sonra soruşturma iki ana davaya odaklanmıştır.

91. Bu davalardan ilki bilhassa Velicu-Valentin Mocanu'nun öldürülmesi olayıyla ilgili olmak üzere ağırlaştırılmış hukuka aykırı adam öldürme suçunu teşvik veya buna iştirak suçlamasına ilişkindi. Bu suçtan ötürü suçlanan kişiler o tarihteki Romanya Devlet Başkanı ile, aralarında İçişleri Bakanı'nın da bulunduğu beş üst düzey ordu mensubu idi.

92. 19 Haziran 2007 tarihli suç isnadı kararı ve ardından gelen 19 Temmuz 2007 tarihli suçlamaların ayrılması kararı, 13 Haziran 1990 akşamı ve 13 Haziran'ı 14 Haziran'a bağlayan gece güvenlik güçlerinin ve ordu personelinin, o sıradaki Devlet Başkanı'nın emriyle, göstericilere karşı silah ve ağır mühimmat kullanarak, dört kişinin ölümüne, üç kişinin yaralanmasına yol açtığını ve başka insanların da hayatlarını tehlikeye attığını belirtmektedir.

93. Eski Devlet Başkanı aleyhindeki suçlamalar daha sonra, üst düzey askeri görevlilerden oluşan diğer sanıklara yönelik suçlamalardan ayrılmış ve Devlet Başkanı'na yönelik yargılamalara devam edilmemesi yönünde bir karar verilmiştir.

94. 2 Ekim 2013 tarihinde bu ilk soruşturma serisi, söz konusu iki görevli açısından halen derdest olup, diğer üçü aradan geçen süre içerisinde hayatını kaybetmiş bulunuyordu.

95. Haziran 1990 olaylarıyla ilgili, özellikle Sayın Marin Stoica'nın uğradığı şiddet ve başvuru derneğinin binasının yağmalanması nedeniyle yaptığı suç duyurusunu soruşturan diğer dava, Ceza Kanunu'nun 357 (a)-(c) maddeleri anlamında isyana teşvik (*subminarea puterii de stat*), sabotaj (*actele de diversiune*), insanlıkdışı muamele (*tratamentele neomenoase*), savaş propagandası (*propaganda pentru război*) ve soykırım eylemlerini işlemeye teşvik veya bu eylemlere iştirak suçlamalarıyla ilgiliydi.

96. Bu eylemlerden ötürü suçlanan kişiler eski Romanya Devlet Başkanı, birçok üst düzey görevli ve onlarca sivildi. Bu suçlamalara ilişkin olarak eski Devlet Başkanı aleyhinde 9 Eylül 2005 tarihinde ve eski SRI şefi aleyhinde de 12 Haziran 2006 tarihinde yargılamalar başlatılmıştır.

97. Bu ikinci soruşturma dizisi de 17 Haziran 2009'da kabul edilen bir kovuşturamaya kararıyla kapatılmıştır. Bu karar, Sayın Marin Stoica tarafından temyize taşınmasının ardından, Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı tarafından 9 Mart 2011'de verilen bir kararla onanmıştır.

98. Soruşturmanın esas aşamaları aşağıda anlatılmaktadır.

1. 16 Eylül 1998'de kabul edilen karar

99. 16 Eylül 1998 tarihinde Yüksek Adalet Divanı savcılığı askeri dairesi, aralarında Sayın Anca Mocanu ve başvuru derneğinin üç üyesinin yanı sıra bizzat başvuru dernek ve 13-15 Haziran olayları sırasında binaları yağmalanmış olan on bir başka tüzel kişinin de yer aldığı şiddet ve hukuka aykırı yakalamalardan mağdur olmuş olan 63 kişiyle ilgili bir soruşturmanın ardından 160/P/1997 sayılı davada kararını açıklamıştır.

100. 16 Eylül 1998 tarihli kararda yer alan tabloda ismi yer alan 63 mağdurdan üçü, Devlet televizyon istasyonu merkezinde saldırıya uğrayıp özgürlüğünden yoksun bırakılmıştır. Soruşturmalar sırasında varılan aşamayı belirten son sütunda, bu üç kişiye ilişkin olarak tabloda "vaka soruşturulmamıştır" (*cauza nu este cercetată*) ibaresi yer almaktadır.

101. Savcılığın askeri dairesi, verdiği kararda sivil savcılıklar huzurunda derdest başka şikâyetler bulunduğu belirtilmiştir.

102. Ayrıca bu kararın "13-15 Haziran 1990 olayları sırasında hukuka aykırı bir şekilde öldürüldüğü tahmin edilen ve [bedenlerinin] yakıldığı veya Bükreş yakınlarındaki köylerin (başta Străulești) mezarlıklarında toplu mezarlara gömüldüğü iddia edilen yüz kadar kişi"yle ilgili olduğu da eklenmiştir.

103. Bundan başka, o güne dek soruşturmanın, yürütmenin Bükreş'te düzeni yeniden tesis etmek için sivillere çağrı yapılması yönündeki kararını fiilen uygulamaya koyan kişilerin kimliklerini teşhis edememiş olduğunu belirtmiştir. Savcılığa göre, soruşturmadaki bu başarısızlık, başta o sıradaki Romanya Devlet Başkanı, Başbakan ve yardımcısı, İçişleri Bakanı, emniyet

müdürü, SRI şefi ve Savunma Bakanı olmak üzere “ilgili tarihte sorumlu görevlerde bulunan kişilerden hiçbirinin sorgulanmamış olmasından” kaynaklanmaktaydı.

104. Askeri daire, kararında, davanın dört farklı dava dosyasına ayrılmasına hükmetmiştir.

105. Bu dosyalardan ilki, birinci başvurunun kocasının da aralarında yer aldığı dört sivilin açılan ateş sonucu hukuka aykırı biçimde öldürülmesine dair sürdürülen soruşturmaya odaklanacaktı.

106. İkinci dosya sivil ve askeri komutanlık görevlerini yerine getiren kişileri hedef almıştır. Yetkili makamlar bunlar hakkında, başta Ceza Kanunu’nun 248 § 2. maddesi uyarınca cezalandırılabilir bir suç oluşturan görevin kamu yararı aleyhinde ciddi sonuçlar yaratacak biçimde suiistimali olmak üzere soruşturma yürütmeye ve ayrıca diğer toplumsal gruplarla mücadele etmek üzere güvenlik güçlerinin yanına destek olarak bir toplumsal grubun alınması hususunu soruşturmaya karar vermiştir.

107. Üçüncü dosya 13-15 Haziran 1990’daki şiddet olayları sırasında öldürülmüş olan başka mağdurların muhtemel varlığına dair süregiden soruşturmalarla ilgilidir (bkz. yukarıdaki paragraf 102).

108. Son olarak, kovuşturmanın zamanaşımına tabi olması dolayısıyla, savcılığın askeri dairesi silahlı soygun, hukuka aykırı biçimde özgürlükten yoksun bırakma, suiistimal içeren hareketler, suiistimal içeren soruşturma, özel şahısların menfaatlerine yönelik olarak görevi suiistimal, saldırı, müessir fiil, mala zarar verme, hırsızlık, konuta izinsiz girme, görevi suiistimal ve tecavüz suçlarına ilişkin olarak kimliği teşhis edilemeyen güvenlik güçleri mensuplarına ve madenci gruplarına yönelik yargılamalara devam etmeme kararı vermiştir.

109. 16 Eylül 1998 tarihli kararın bu kısmı, Yüksek Adalet Divanı savcılığının askeri dairesi şefi (*Şeful Secției Parchetelor Militare*) tarafından 14 Ekim 1999’da verilen bir kararla iptal edilmiş ve mağdurların sayısının itiraz konusu yapılan kararda belirtilen mutazarrırların sayısını katbekat aştığı tespitine işaret edilerek, yargılamaların ve tüm mağdurların teşhisine yönelik soruşturmaların yeniden başlatılması emredilmiştir.

110. Bunun yanı sıra, 14 Ekim 1999 tarihli karar, soruşturma mercilerinin o zamana kadar, İçişleri Bakanlığı ile madencilik şirketlerinin başındaki isimler arasında “hukuka aykırı zapt için gerçek bir aygıt örgütlemek amacıyla” düzenlenen “malum tezgâha” yönelik soruşturma yürütmemiş olduğunu kaydetmiştir; oysa ki bahsi geçen karara göre dava dosyasında yer alan deliller söz konusu tezgâhın varlığını kanıtlamaktaydı.

2. Üst düzey ordu görevlilerine dair hukuka aykırı adam öldürmeye iştirakten ötürü yürütülen soruşturmadaki müteakip gelişmeler

111. 16 Eylül 1998 tarihli kararın ardından, Sayın Velicu-Valentin Mocanu’nun hukuka aykırı bir şekilde öldürülmesine yönelik soruşturmalar

74/P/1998 sayılı dosya kapsamında sürdürülmüştür (bkz. yukarıdaki paragraf 105).

112. Sayın Anca Mocanu ve maktulden olma iki çocuğu, yargılamalara müdahil olarak katılmışlardır.

113. 13 Haziran 1990 tarihinde işlenen, başvurucunun eşinin öldürülmesi olayını da içeren hukuka aykırı adam öldürme fiillerinden ötürü, sırasıyla 12, 18 ve 21 Ocak ile 23 Şubat 2000 tarihlerinde iki general –eski İçişleri Bakanı ve yardımcısı– ve üç üst düzey görevli suçlanmıştır.

114. Bu beş kişi birden, dört kişinin ölümü ve dokuz kişinin de ciddi biçimde yaralanmasıyla sonuçlanan bir fiil olarak, ağır mühimmatla ateş açılması çağrısında bulundukları –ve iki general açısından, emrettikleri– gerekçesiyle 18 Mayıs 2000 tarihinde mahkemeye sevk edilmişlerdir (*rechizitoriu*).

115. Yüksek Adalet Divanı, 30 Haziran 2003 tarihli bir kararla bu davayı, çeşitli eksikliklerin giderilmesine yönelik ek soruşturma talebiyle Yüksek Adalet Divanı savcılığı askeri dairesine geri göndermiş ve suçu, ağırlaştırılmış adam öldürme fiiline iştirak suçu olarak yeniden sınıflandırmıştır. Ayrıca, bir dizi soruşturma tedbirinin alınması talimatında da bulunmuştur.

116. Sayın Anca Mocanu, diğer müdahiller ve savcılık askeri dairesi bu karara karşı esastan temyiz gitmişlerdir. Temyiz talepleri Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı (Yüksek Adalet Divanı’na yukarıdaki paragraf 14’te belirtildiği üzere 2003 yılında verilen yeni isim) tarafından 16 Şubat 2004 tarihli bir kararla reddedilmiştir.

117. Soruşturmaya kaldığı yerden başlatılmasının ardından, 14 Ekim 2005 tarihli bir kararla beş sanık hakkındaki yargılamalara devam etmeme kararı verilmiştir. Bu karar 10 Eylül 2006’da bozulunca yargılamalar yeniden başlatılmıştır.

118. Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığı askeri dairesi 30 Haziran 2003 tarihinde dile getirilen talimatlara uygun biçimde ek soruşturma yürüttükten sonra, eski İçişleri Bakanı’nı, onun yardımcısını ve iki başka üst düzey ordu görevlisini 27 Temmuz 2007 tarihli bir kararla mahkemeye sevk etmiştir. Arada geçen sürede vefat etmiş olan beşinci görevli hakkındaki yargılamalara ise son vermiştir.

Mahkemeye sevk kararına göre, “kamu makamlarının tepkisizliği” ve derhal etkili bir soruşturma yürütülmemesi “demokrasinin özünü ve hukukun üstünlüğünü tehlikeye atmıştır”.

119. 17 Aralık 2007 tarihli bir kararla Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı, davanın bilhassa bir eski bakan hakkındaki ceza yargılamalarının ancak önceden Parlamento’dan izin alınmasını gerektiren özel bir usul çerçevesinde açılabilir olması sebebiyle, usul kurallarının ihlal edilmiş olmasından ötürü savcılığın askeri dairesine geri gönderilmesine hükmetmiştir.

120. 15 Nisan 2008 tarihinde Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığının askeri dairesi bu karara karşı esastan itirazda bulunmuş, fakat bu itiraz 23 Haziran 2008 tarihinde reddedilmiştir.

121. 30 Nisan 2009 tarihinde Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığı askeri dairesi davanın bu kısmını inceleme yetkisi bulunmadığını, zira polis gücü mensuplarının –İçişleri Bakanı da dahil olmak üzere– yasal bir değişikliğin ardından kamu görevlisi statüsü kazanmış olduğunu ve dolayısıyla askeri mahkemelerin ve savcılarının bu kişilerin cezai fiilleri hakkında, askeri görevli iken işlemiş olsalar dahi artık yargılama yetkisi bulunmadığını dile getirmiştir. Bu nedenle davadan el çekerek, aynı savcılığın normal ceza dairelerinden biri olan, Ceza Yargılamaları ve Kriminalistik Dairesi'ne (*Secția de urmărire penală și criminalistică*) devretmiştir.

122. Adı geçen daire 6 Haziran 2013 tarihli bir kararla, sırasıyla 2 Kasım 2010 ve 4 Şubat 2013 tarihlerinde ölmüş olan eski bakan ve yardımcısı hakkındaki yargılamaya devam edilmemesine hükmetmiştir.

123. Aynı kararla, savcılığın aynı Dairesi geri kalan ve sağ olan iki sanık Albay C.V. ve C.D. hakkında yargılama yetkisi bulunmadığını beyan etmiş ve bu kişiler hakkındaki davayı Bükreş bölge askeri mahkemesi askeri savcılığına sevk etmiştir.

124. Bu soruşturma 2 Ekim 2013 tarihinde savcılık huzurunda derdest durumdaydı.

3. Sayın Anca Mocanu'nun eşinin ölümüne ilişkin olarak eski Devlet Başkanı hakkındaki suçlamalar

125. Soruşturmanın bu kısmı, 13 Haziran 1990 günü ordu tarafından açılan ateş sonucu öldürülmüş veya yaralanmış olan kişilerle ilgili Romanya Cumhuriyeti eski Devlet Başkanı aleyhindeki suçlamaları konu edinmiştir.

126. 1989 yılından 1996 yılına ve 2000 yılından 2004 yılına dek görevde bulunan eski Romanya Devlet Başkanı aleyhinde, senatör ve milletvekili olarak görevde bulunduğu 19 Haziran 2007 tarihinde suç isnadında bulunulmuştur. Kendisi, “Üniversite Meydanı'ndaki ve başkentin diğer bölgelerindeki göstericilere karşı güç kullanılması için askeri kasten teşvik ederek, birçok kişinin açılan ateş sonucu ölmesine veya yaralanmasına yol açmakla” suçlanmıştır. Bu olaylar, Ceza Kanunu'nun 31 § 2. maddesiyle birlikte ele alındığında 174, 175 (e) ve 176 (b) maddeleri kapsamında cezalandırılabilir bir suç olan, geniş anlamda (*lato sensu*) ağırlaştırılmış hukuka aykırı adam öldürme olarak nitelenmekteydi.

127. 19 Temmuz 2007 tarihinde bu suçlamalar 74/P/1998 numaralı davadan ayrılmıştır. Soruşturmaya 107/P/2007 sayılı dava kapsamında devam edilmiştir.

128. Bu arada, 20 Haziran 2007'de, somut dava ile bağlantısı bulunmayan başka bir dava hakkında karar veren Anayasa Mahkemesi, askeri mahkemelerin sivil sanıkları yargılama veya kovuşturma yetkisi

bulunmadığı yönünde bir hükme varmıştır. Bunun sonucu olarak, savcılık askeri dairesi 20 Temmuz 2007 tarihli bir kararla kendisinin 107/P/2007 sayılı davayı inceleme yetkisi bulunmadığına hükmetmiş ve yetkiyi normal ceza dairelerinden birine devretmiştir.

129. 7 Aralık 2007 tarihinde Romanya Başsavcısı, 19 Haziran 2007 tarihli iddianameyi usul hatalarından dolayı iptal etmiş ve soruşturmaya devam edilmesini emretmiştir.

130. Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığı Ceza Yargılamaları ve Kriminalistik Dairesi, 10 Ekim 2008 tarihli bir kararla, eski Devlet Başkanı tarafından verilmiş olan Üniversite Meydanı'nın boşaltılması emri ile üç subayının, üstlerinin onayıyla –General A. ve General C. (İçişleri Bakanı)– göstericilere ateş açılması emri verme kararı arasında hiçbir illiyet bağı bulunmadığı gerekçesiyle kovuşturma açmama kararı vermiştir.

Savcılık bu kararıyla, 12 Haziran 1990'da hazırlanan eylem planı hedeflerinin ertesi sabah saat 9 itibarıyla yerine getirilmiş olduğuna, ertesi günkü olayların, ateş açılması yönündeki müteakip emirler de dahil olmak üzere, söz konusu planla hiçbir ilgisi bulunmadığına ve planı hazırlayanlar tarafından öngörülebilir olmadığına kanaat getirmiştir.

131. 3 Kasım 2008 tarihinde Sayın Anca Mocanu ve diğer mağdur kişiler kovuşturamama kararına itiraz etmiştir.

132. 18 Aralık 2009'da Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı bünyesinde üç yargıçtan oluşan bir heyet bu itirazları, duruma göre, kabuledilemez, gecikmiş veya mesnetsiz bularak reddetmiştir. Eski Devlet Başkanı'na atfedilen fiiller ile birçok kişinin ölümüyle sonuçlanan gösterilerin tahmin edilemez neticeleri arasında hiçbir illiyet bağı bulunmadığı sonucuna varmıştır. Dahası, Sayın Anca Mocanu'nun da aralarında bulunduğu, üç mağdurun –13 ve 14 Haziran 1990'da hayatını kaybedenlerin eşleri veya akrabaları– 11 Aralık 2009 tarihli duruşmada, eski Devlet Başkanı'na yönelik kovuşturma açmama kararına itiraz etme niyeti taşımadıklarını, sadece söz konusu hukuka aykırı adam öldürme fiillerini işleyenlerin teşhis edilip sorumlu tutulmasını istediklerini söylemiş olduğunu kaydetmiştir. Müdahillerin esasa ilişkin temyiz talebinin ardından, bu karar 25 Ekim 2010 tarihinde Yüksek Divan'ın dokuz yargıçtan oluşan bir heyeti tarafından onanmıştır.

4. Sayın Velicu-Valentin Mocanu'nun ölümünün etrafındaki koşullara dair soruşturma tedbirleri

133. Sayın Anca Mocanu'nun eşine yönelik olarak gerçekleştirilen adli tıp otopsi raporuna göre, Velicu-Valentin Mocanu üçüncü bir şahıs tarafından atılan kurşun yaraları neticesinde hayatını kaybetmiştir.

134. Başvurucu yargılamalara müdahil olarak katılma yönündeki ilk özel talebini 11 Aralık 2000 tarihinde yöneltmiştir. Aynı tarihte başvurucu ve diğer müdahiller –13 ve 14 Haziran 1990 olayları sırasında hayatını kaybeden diğer üç kişinin akrabaları– akrabalarının ölümünden sorumlu

olanların kimliğine ilişkin görüşlerini ve tazminat taleplerini içeren ortak dilekçeler sunmuşlardır.

135. 14 Şubat 2007 tarihinde başvuru ilk kez, soruşturma amacıyla savcılık tarafından sorguya çekilmiştir. Kendi seçtiği bir avukatın yardımıyla, kocasının 13 Haziran 1990 akşamı eve dönmediğini, bunun üzerine kendisinin endişeye kapıldığını, ertesi günkü aramalarının sonuç vermediğini ve daha sonra basından, kocasının kafasına kurşun isabet etmesi sonucu hayatını kaybetmiş olduğunu öğrendiğini dile getirmiştir. Onu ziyaret eden bir savcı veya resmi temsilci olmamış yahut soruşturma amacıyla hiçbir zaman sorguya çekilmemiştir; sadece birkaç gazeteci onunla görüşmeye gelmiştir. O tarihte yirmi yaşında işsiz bir insan olarak, iki aylık kızını (Nisan 1990 doğumlu) ve iki yaşındaki oğlunu tek başına büyüttüğünü söylemiştir.

136. Mahkeme'ye sunulan dosyada yer alan belgeler, Sayın Anca Mocanu'nun Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı'nın davanın savcılığa geri gönderilmesini emreden 17 Aralık 2007 tarihli kararının ardından kocasının ağırlaştırılmış hukuka aykırı biçimde öldürülmesi fiiline yönelik soruşturmada yaşanan gelişmelerden haberdar edilip edilmediğine dair bir bilgi içermemektedir.

5. İnsanlık dışı muamele iddialarına yönelik soruşturmada yaşanan gelişmeler

137. 26 Kasım 1997 ile 12 Haziran 2006 arasında esasen Haziran 1990 olayları sırasında işlenen isyana teşvik fiillerinden ötürü 37 kişi –28 sivil ve 9 asker– hakkında ceza davası açılmıştır. Kovuşturulanlar arasında eski Romanya Devlet Başkanı da bulunmaktaydı. Bu kişi 9 Haziran 2005'te, soykırıma iştirak (Ceza Kanunu 357. madde, (a), (b) ve (c) fıkraları), savaş propagandası yapmak (356. madde), insanlıkdışı muamele (358. madde), isyana teşvik (162. madde) ve sabotaj fiilleri (163. madde) ile suçlanmıştır.

Suç isnat edilen 28 sivilin çoğu maden şirketleri yöneticileri, maden sendikaları şefleri ve Maden Bakanlığı'ndaki üst düzey memurlardı.

138. 16 Eylül 1998 tarihinde soruşturmanın bu kısmına 75/P/1998 dosya numarası verilmiştir (bkz. yukarıdaki paragraf 106).

139. 19 Aralık 2007 tarihinde Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığı askeri dairesi 75/P/1998 sayılı dava dosyasının, biri aralarında eski Romanya Devlet Başkanı ve eski SRI şefinin de yer aldığı 28 sivil hakkındaki suçlamalarla, diğeri ise dokuz asker hakkındaki suçlamalarla ilgili olmak üzere iki dosyaya ayrılmasına karar vermiştir. 28 sivil hakkındaki soruşturma aynı savcılığın ilgili sivil dairesi tarafından yürütülecekti.

140. Savcılığın askeri dairesi başsavcısı 27 Şubat 2008 tarihli bir kararla, olaylar arasındaki yakın bağlantı sebebiyle, hem sivil hem asker tüm sanıklara ilişkin olarak davanın tümünü tek bir savcılığın, yani ilgili sivil

savcılığın incelemesi gerektiğine kanaat getirerek, 19 Aralık 2007 tarihli kararı iptal etmiştir.

141. Bu karara uygun olarak, 29 Nisan 2008 tarihinde Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığı askeri dairesi, dokuz asker –birçok general, eski emniyet müdürü ve eski İçişleri Bakanı da dahil olmak üzere– hakkındaki suçlamaların incelenmesine ilişkin yargı yetkisini de ilgili sivil daireye bırakmıştır.

142. 29 Nisan 2008 tarihli kararda, özellikle Băneasa Subay Okulu ve Măgurele askeri kışlası binalarında alıkonup kötü muameleye maruz bırakılmış olan binden fazla mağdurun ismi yer almaktaydı. Sayın Marin Stoica da bu mağdurlar listesinde yer almaktaydı. Kararda ayrıca, 13-15 Haziran 1990 saldırılarında zarar görmüş olan, başvuru dernek de dahil olmak üzere, tüzel kişilerin bir listesi de yer almaktaydı.

143. Bu kararda ayrıca “13-15 Haziran 1990 olayları sırasında hayatını kaybetmiş olan 100 kadar kişinin kimlik tespiti”nden de bahsetmekteydi.

144. Ayrıca, Bükreş’teki müdahaleye işçi temin etmiş olan Devlete ait şirketlerin de bir listesini sunmaktaydı. Bu listede, ülkenin dört bir yanından 20 maden şirketi ve 11 ilçedeki (Călărași, Alexandria, Alba-Iulia, Craiova, Köstence, Deva, Yergöğü, Galați, Braşov, Slatina ve Buzau) fabrikalar ve Bükreş’ten üç fabrika yer almaktaydı.

145. Bu kararın ardından, 5 Mayıs 2008’de savcılığın askeri dairesi 75/P/1998 sayılı dava dosyasından toplam yaklaşık 50.000 sayfadan oluşan 209 klasörü savcılığın ilgili sivil dairesine göndermiştir.

146. 26 Mayıs 2008’de Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığının bütün dosyayı alan Ceza Yargılamaları ve Kriminalistik Dairesi kendisinin yetkili olmadığını belirterek, aynı savcılığın bir başka dairesi olan Örgütlü Suçlar ve Terör Soruşturma Müdürlüğü’nü (*Directia de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism –DIICOT*) yetkili olarak göstermiştir.

147. Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı’ndaki savcılığın ilgili müdürlüğü olan DIICOT, 10 Mart 2009 tarihli bir kararla, eski SRI şefi aleyhinde isyana teşvik suçundan kovuşturma başlatılmamasına, zira bu suçun zamanaşımına uğramış olduğuna ve 27 sivil sanığın çoğu –maden şirketlerinin yöneticileri, madenci sendikalarının şefleri, Maden Bakanlığı ve yerel yönetimlerdeki üst düzey kamu görevlileri– hakkında kovuşturma başlatılmamasına, zira suçun kurucu unsurlarının ortaya konulmamış olduğuna karar vermiştir.

148. Savcılık bu karara varırken, Devlet Başkanı, İçişleri Bakanı, bakan yardımcısı ve Emniyet Müdürü sıfatlarıyla sanıkların bir kısmının devletin otoritesini kullanmış olduğuna ve kendi iktidarlarını zayıflatabilecek fiiller işlemiş olabileceklerini düşünmenin mantıksız olacağına kanaat getirmiştir. 14 Haziran 1990 günü Bükreş’e gelmiş olan madenciler ve diğer işçilere gelince, savcılık bunların “kendilerini güvenlik güçlerine dönüştürmüş” olduğu ve eylemlerinin Devlet iktidarına hizmet ettiğine inanmış oldukları

kanaatindeydi. Savcılık ayrıca, paraşütçüler tarafından televizyon merkezinde gerçekleştirilen operasyon ile 14 Haziran 1990 günü öğlen 1 sularında başkentte düzen yeniden tesis edilmiş olduğundan, madenci ve işçilerin müdahalesinin yersiz olduğunu da kaydetmiştir.

149. Savcılık, arada geçen sürede hayatını kaybetmiş olan üç sanık hakkında da yargılamaya devam etmeme kararı vermiştir.

150. Son olarak, DIICOT davanın geri kalanıyla, yani insanlıkdışı muamele, savaş propagandası ve Ceza Kanunu'nun 357 (a)-(c) maddeleri anlamı dahilinde soykırım suçlamalarıyla ilgili yargılama yetkisinin Ceza Yargılamaları ve Kriminalistik Dairesi'ne bırakılmasına karar vermiştir. Bu suçlamalar 2000-2006 döneminde suçlanmış olan, eski devlet başkanı da dahil olmak üzere sadece dokuz kişiye ilişkindi.

151. 17 Haziran 2009 tarihinde bu suçlamaların kovuşturulmaması yönünde bir karar verilmiştir; bahsi geçen kararın içeriği aşağıda açıklanmaktadır.

6. Kovuşturma başlatılmamasına dair 17 Haziran 2009 tarihli karar

152. 17 Haziran 2009 tarihinde Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığı, esasen 13-15 Haziran 1990'da gerçekleştirilen şiddet olayları neticesinde zarar gören kişilerden gelen 856 şikâyetten kaynaklanan insanlıkdışı muamele suçlamalarıyla ilgili olarak kovuşturma başlatılmaması yönünde bir karar vermiştir.

153. Söz konusu karar, eski Devlet Başkanının soruşturma süresince sanık olarak sorgulanmamış olduğunu belirtmekteydi.

154. Yüzlerce kişiye uygulanan şiddeti –aşırı zulüm olarak sınıflandırılan– ayrıntılı bir biçimde anlatmaktaydı.

155. Yaklaşık on dokuz yıl boyunca sivil savcılıklar ve ardından askeri kovuşturma makamları tarafından yürütülen soruşturmaların, faillerin kimliğini veya güvenlik güçlerinin olaya dahlinin derecesini tespit etmeyi başaramamış olduğu belirtilmekteydi. Kararda yer alan ilgili paragraf şu şekildedir:

“Yaklaşık on dokuz yıl boyunca sivil savcılıklar ve ardından askeri savcılık makamları tarafından yürütülen ve vardığı sonuçlar dava dosyasında yer alan soruşturmalar ... saldırıyı gerçekleştiren madencilerin kimliğini, madencilerin eylemlerine güvenlik güçlerinin ve FSN üye ve sempatizanlarının dahil olma derecesini ve bunların 14 ve 15 Haziran 1990 tarihlerinde başkent sakinlerine karşı girişilen şiddet eylemlerindeki rolünü ve bunlara katılma derecesini tespit edememiş bulunmaktadır.”

156. Bu karar, arada geçen süre zarfında hayatını kaybetmiş bulunan bir sanık hakkında yargılamalara devam edilmemesine ve geri kalan sekiz sanık hakkında da, bir suçluya yataklık etmek başta olmak üzere zamanaşımına uğramış bulunan suçlardan ötürü kovuşturma açılmamasına (*scoatere de sub urmărire penală*) hükmetmiştir.

157. Karar, başta insanlıkdışı muamele suçu olmak üzere, zamanaşımına uğramış olmayan suçlar bakımından ise, bu suçların kurucu unsurları ortaya konulmamış olduğu veya şikâyet konusu yapılan olayların gerçekliği kanıtlanmamış olduğu için ortada yanıtlanması gereken bir dava bulunmadığını dile getirmiştir.

158. Bu bağlamda, o sırada Devlet Başkanı olan şahsın, sadece 13 Haziran 1990 sabahı meydana gelen eylemleri ve ordunun aynı gün öğleden sonra gerçekleştirdiği müdahaleyi, düzenin yeniden tesisi şeklinde dile getirilen amaçla onaylamış olması sebebiyle madenciler ve silahlı kuvvetler tarafından işlenen ortak fiillere herhangi bir şekilde iştirak etmekle eleştirilemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca, madencilerin Bükreş'e getirilmesi hazırlıklarına ve madencilere verilmiş olan talimatlara ilişkin olarak kendisi hakkındaki suçlamalara dayanak oluşturacak hiçbir bilgi bulunmadığı (*date certe*) da dile getirilmiştir. Devlet kurumlarını korumaları ve düzeni tesis etmelerine dair madencilere yöneltmiş olduğu talebin –ki bunun ardından 1021 kişi özgürlüğünden yoksun bırakılmış ve fiziksel saldırıya maruz kalmıştır– ancak saldırıya teşvik olarak sınıflandırılabilmesi ve bu husustaki cezai sorumluluğun da zamanaşımına uğramış olduğu kaydedilmiştir.

159. Savcılık göstericilerin ve madenciler tarafından hedef alınan diğer kişilerin çeşitli etnik gruplara (Romenler, Romanlar, Macarlar) ve sosyal sınıflara (aydınlar, üniversite öğrencileri, lise talebeleri, fakat aynı zamanda da işçiler) ait olduğunu ve bu nedenle tek bir grup veya objektif olarak coğrafi, tarihsel, sosyal veya başka temellere dayanılarak tanımlanabilir bir topluluk olarak görülemeyeceği ve bu nedenle de şikâyet konusu yapılan olayların soykırım olarak sınıflandırılmayacağı düşüncesindeydi. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin içtihadına dayanan savcılık, özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişilerin de sistematik olarak kötü muameleye uğratılmış olmadığı kanaatine varmıştır.

160. Kararda ayrıca, Devlet Başkanı'nın madencileri Üniversite Meydanı'nı işgale ve orada çadır kurmuş olan göstericilere karşı savunmaya teşvik eden konuşmasının savaş propagandası olarak yorumlanamayacağı, zira sanığın herhangi bir çatışmayı körüklemeye çalışmayıp, bilakis madencilerden “aşırılığa ve kan dökme eylemlerine bir son vermelerini” istediği belirtilmiştir.

161. Ayrıca, madencilerin, kolektif histeriye dayalı olarak gelişen basit kişisel kanaatlerle hareket etmiş olduğu, bu kanaatler neticesinde siyasi durumun hakemi ve siyasi rejimin, meşruiyetine karşı çıkanları “düzeltmekle” yetkilendirilmiş hevesli muhafızları –liderleri onları bu ifadelerle takdir etmekteydi– olarak hareket ettikleri dile getirilmiştir. Savcı ayrıca, insanlıkdışı muamelenin cezalandırılabilmesi için “düşmanın eline geçmiş kişileri” hedef alması gerektiği şeklindeki yasal gerekliliğe işaret etmiş ve madenciler 14 Haziran 1990'da artık savaşacakları bir düşmanları

bulunmaması dolayısıyla bu kriterin karşılanmamış olduğu kanaatine varmıştır.

162. İşkence suçlamalarına gelince, savcı Romen hukukunun ilgili tarihte işkenceye karşı hiçbir hüküm içermediği kanaatindeydi.

163. 17 Haziran 2009 tarihli karar her bir sanığa ilişkin suçlamaların her birini analiz etmekte, ancak mağdurlardan hiçbirine ismen atıfta bulunmayıp, mağdurların her biri tarafından şikâyet konusu yapılan müstakil şiddet eylemlerinden bahsetmeyerek, Mahkeme'ye sunulmuş olmayan bir ek belgeye atıf yapmaktadır. Mağdurların sayısını ve herhangi bir kategoriye mensubiyetlerini, örneğin yakalanıp Băneasa Subay Okulu binalarında tutulan 425 kişi veya yakalanıp Măgurele askeri üssü binalarında mahpus tutulan 574 gösterici şeklinde anmaktadır.

7. 17 Haziran 2009 tarihli kovuşturma açmama kararına karşı yapılan temyiz başvuruları

164. Başvurucu dernek, başka tüzel kişiler ve bireyler 17 Haziran 2009 tarihli kovuşturma açmama kararına karşı bir temyiz başvurusunda bulunmuşlar, ancak bu başvuru Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığının ilgili dairesi başsavcısı tarafından 3 Eylül 2009 tarihinde reddedilmiştir. Bu kararda savcılık, insanlıkdışı muamele veya soykırım gibi insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak sınıflandırılabilir hiçbir fiilin işlenmiş olmadığı kanaatini dile getirmiştir.

165. Sayın Marin Stoica ve dört başka mağdur, aynı karara karşı bir başka itirazda daha bulunmuşlardır. Bu itiraz da 6 Kasım 2009'da reddedilmiştir. Sayın Marin Stoica Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı huzurunda esasa ilişkin bir temyiz davası açmıştır.

166. 9 Mart 2011'de eski Devlet Başkanı tarafından ileri sürülen kaziyeyi muhakeme (*res judicata*) def'ini reddeden Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı, kovuşturma açmama kararının esasına dair hüküm vererek başvuruçunun temyiz talebini de reddetmiştir.

167. Bu kararında başvuruçuya yönelik saldırıyı ağır müessir fiil (Ceza Kanunu'nun 182. maddesi), hukuka aykırı yakalama, kötü muamele (267. madde), işkence, haksız baskı ve şantaj olarak sınıflandırmıştır. 17 Haziran 2009 tarihli kararın söz konusu suçların zamanaşımına uğramış olması ve ilgili tarihte işkencenin bir suç teşkil etmemesi gerekçesiyle kovuşturma açmama hükmünün doğru olduğu kanaatine varmıştır.

168. Öte yandan, başvuruçunun beş generale atfedilen insanlıkdışı muamelenin mağduru olarak sayıldığı 29 Nisan 2008 tarihli kararın konusunu oluşturan insanlıkdışı muamelenin suç olarak sayılması (Ceza Kanunu'nun 358. maddesi) hususunda hükme varmamıştır.

8. Soruşturma tedbirleriyle ilgili özet ve izahatlar

169. Hükümet'e göre, 1990 ile 2009 yılları arasındaki dönemde yürütülen başlıca soruşturma tedbirleri şunlardı: zarar gören şahıslarla 840'tan fazla görüşme; en az 5724 kez tanık dinleme; 100'den fazla adli tıp raporu. Bu tedbirlerin sonuçları binlerce sayfalık belgelerde ortaya konulmuştur.

(a) Özellikle Sayın Stoica ile ilgili soruşturma tedbirleri

170. 18 Haziran 2001 tarihinde, Yüksek Adalet Divanı savcılığının askeri dairesine mensup bir savcı tarafından kabul edildiğinde, Sayın Marin Stoica 13 Haziran 1990'u 14 Haziran'a bağlayan gece maruz bırakıldığını iddia ettiği şiddetle ilgili resmi bir şikâyetle bulunmuştur.

171. Bu şikâyeti başta insanlıkdışı muamele olmak üzere başka suçlamalara ilişkin olarak halihazırda açılmış olan soruşturma dosyasıyla birleştirilmiştir (75/P/1998 sayılı dosya).

172. 18 Ekim 2002 tarihinde, başvuru kendisine yöneltildiğini öne sürdüğü saldırıya ilişkin soruşturma amaçları bakımından, Devlet Adli Tıp Enstitüsü'nde bir muayeneden geçmiş ve bunun neticesinde söz konusu Enstitü tarafından bir adli tıp raporu hazırlanmıştır. Bu raporda, 14 Haziran 1990 günü acil ünitesi tarafından açılan sağlık dosyasında tanımlanan yaralanmaların üç ila beş günlük tedavi gerektirdiği ve başvuru hayatını tehlikeye sokacak cinsten olmadığı belirtilmiştir.

173. Ayrıca başvuru 31 Ekim'den 28 Kasım 1990'a dek, Şubat 1997'de, Mart 2002'de ve Ağustos 2002'de majör epilepsi nöbetlerinden ötürü hastaneye kaldırılmış olduğu ve kendisine post-travmatik sekonder epilepsi ve başka serebral ve vasküler bozukluk (geçici iskemik atak) teşhisi konmuş olduğu dile getirilmiştir. Uzman raporu, post-travmatik epilepsinin 1966 yılında aldığı bir hasarın ardından ortaya çıktığını kaydetmiştir.

174. 9 ve 17 Mayıs 2005 tarihlerinde başvuru sorguya çekilmiş ve şikâyet konusu olaylara ilişkin kendi düşüncelerini izah edip, iddia ettiği maddi ve manevi zararlara ilişkin tazminat taleplerini sunma olanağı bulmuştur.

175. 23 Mayıs 2005 tarihli bir mektupla, Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığının askeri dairesince kendisine, 13 Haziran 1990 günü kimliği bilinmeyen askerler tarafından uğratıldığı ve neticesinde "koma halinde" hastaneye kaldırılmış olduğu hasarlara ilişkin şikâyetinin 75/P/1998 sayılı dava kapsamında soruşturulmakta olduğu bildirilmiştir.

176. 26 Nisan 2006 tarihinde düzenlenen bir belgede, Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığının askeri dairesi tarafından tutulan kayıtlara göre, başvuru 2002, 2003, 2004, 2005 ve 2006 yıllarında bir savcı tarafından, esasen soruşturma amaçlarıyla veya soruşturmanın gidişatı hakkında soru sormak amacıyla kabul edilmiş olduğu belirtilmektedir.

Başvurucu sırasıyla 12 Eylül ve 4 Ekim 2006 tarihlerinde ek şikâyetlerde bulunmuştur.

177. 23 Nisan 2007 tarihinde savcı başvuru tarafından gösterilen iki tanığı sorgulamıştır.

178. Başvurucu 9 Mayıs 2007 tarihinde mutazarrır taraf olarak sorgulandığında, askeri savcıdan 2002 tarihli adli tıp raporunda 1990 yılında uğradığı hasarların ağırlığını ve bu hasarların sonrasında ortaya çıkan ve halen sürmekte olan etkileri hiçbir şekilde vurgulanmaması hasebiyle ikinci bir adli tıp raporu talep etmesini istemiştir.

179. Savcı yeni bir rapor talep etmiştir. Adli tıp uzmanlarından, başka hususların yanı sıra, başvurunun Haziran 1990'da uğradığı fiziksel hasar ile raporun istendiği tarihte yaşıyor olduğu sağlık sorunları arasında bir illiyet bağı bulunup bulunmadığını incelemelerini istemiştir.

180. Başvurucuya sorgu sırasında, Devlet televizyon istasyonu merkezindeki olaylar da dahil olmak üzere 13 Haziran 1990 günkü olaylara ilişkin bir video kaydı izlettirilmiştir. Başvurucu kendisini tanımış ve video kaydının da soruşturma dosyasına eklenmesini istemiştir.

181. 25 Haziran 2007 tarihinde yeni sağlık raporu dava dosyasına eklenmiştir. Bu raporda, yine 14 Haziran 1990'da hazırlanan sağlık kayıtları temel alınarak, başvurunun yaralanmalarının üç ila beş günlük tedavi gerektirdiği ve hayatını tehdit eder nitelikte olmadığını belirtmekteydi. 13-14 Haziran 1990 gece uğradığı fiziksel hasarlar ile başvurunun daha sonra birçok kez hastaneye yatırılmasını gerektiren sağlık sorunları arasında hiçbir illiyet bağı bulunmadığını dile getirmektedir.

182. 30 Ekim 2007'de, başvurunun talebiyle, 1992 yılında Bükreş Hastanesi acil ünitesi tarafından başvurunun durumuna ilişkin olarak hazırlanan müşahade evrakları da dosyaya eklenmiştir.

183. Ulusal Sosyal Sigorta fonu sağlık kurulu daha önce başvurucuya, 24 Mayıs 2007 tarihli bir sertifika düzenlemiştir; bu sertifikada başvurucuyu tamamen işgöremez hale getiren "genel ağır sakatlık" yaşadığı belirtilmektedir. Sertifikanın ilgili kısmında şu ifadeler yer almaktadır:

"Hastanın dosyasındaki sağlık kayıtları, yakın tarihte eklenen belgeler ... ve 24 Mayıs 2007 tarihli klinik psikiyatri muayenesi incelendiğinde, uzman heyet ve üst heyet şu klinik bulgulara ulaşmaktadır: organik sebeplerle ağırlaşmış karma kişilik bozuklukları. Akut travmatik beyin hasarı 1990 (saldırı). Kısmi genel sekonder nöbetli epilepsi, klinik olarak ve EEG ile teyit edilmiştir, şu anda nadirdir ... tıbbi geçmişinde supraventriküler vakalar (düzensiz kalp ritmi (çarpıntı) ve atriyoventriküler blok ..., elektroşokun ardından sinüs ritmine dönmüştür.

Fonksiyonel bulgu: genel ağır sakatlık.

İş görebilirlik: tamamen kaybolmuş, 2. derece maluliyet.

Adaptif yetersizlik: %72"

184. Bu arada, 10 Mayıs 2004'te Bükreş Bölge Mahkemesi savcılığı, başvuru tarafından aynı olaylara dayanarak yapılan bir cinayet teşebbüsü şikâyetinin ardından başka bir davada kovuşturma açmama kararı vermiştir.

(b) Başvurucu dernek tarafından, yargılamalara müdahil olarak katılma talebiyle birlikte, suç duyurusunun incelenmesine ilişkin izahatlar

185. 9 Temmuz 1990 tarihinde 02515 no’lu Bükreş askeri birliği başvuru derneğe bir yazı göndererek “14 Haziran 1990 günü [derneğin merkezinde] bulunmuş eşyaların Başsavcılık (*Procuratura Generală*) tarafından bir envanterinin çıkartılmış ve resmi bir yazıyla birlikte Bükreş Savcılığı’na (*Procuratura Municipiului Bucureşti*) gönderilmiş olduğunu” bildirmiştir.

186. 22 Temmuz 1990 tarihinde iki polis memuru başvuru derneğin merkezine gitmiştir. Pencereilerin kırılmış, kilitlerin hasar görmüş ve merkezdeki eşyaların “tamamen yağmalanmış” olduğunu kaydetmişlerdir. Derneğin liderleri ve bir şahit huzurunda bir rapor hazırlamışlardır.

187. 26 Temmuz 1990 tarihinde başvuru dernek, 14 Haziran 1990 günü merkezinin yağmalanması ve kimi üyelerinin uğradığı saldırı ile ilgili bir suç duyurusunda bulunarak, müsadere edilmiş olan tüm materyal ve belgelerin iadesini istemiştir. Ayrıca ceza yargılamalarına müdahil olarak katılma izni de talep etmiştir.

188. 22 Ekim 1997 tarihinde Polis Teftiş Müdürlüğü Yüksek Adalet Divanı savcılığına, 13 ve 14 Haziran 1990 olaylarıyla ilgili olarak birçok gerçek ve tüzel kişi tarafından yapılan suç duyurularının ardından açılmış olan yirmi bir adet dava dosyası göndermiştir. Bu dosyalar başvuru derneğin birçok üyesinin kötü muameleye uğradığı yönündeki şikâyetiyle ilgili olan 1476/P/1990 sayılı dava dosyasına konulmuştur. Polis Teftiş Müdürlüğü savcılığı, soruşturma amacıyla görüşmeler yapılması için atılan adımlar hakkında bilgilendirmeye davet etmiştir.

189. Başvuru dernek daha sonra Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı olan Yüksek Adalet Divanı savcılığıyla, kovuşturma açılmamasına yönelik 17 Haziran 2009 tarihli kararlar kapatılana dek soruşturmadaki gelişmeler hakkında bilgi almak veya ek soruşturma tedbirleri talep etmek amacıyla düzenli olarak temasa geçmiştir.

...

HUKUK

I. SÖZLEŞME’NİN 2. VE 3. MADDESİNE YÖNELİK İHLAL İDDİASI

199. Sayın Anca Mocanu ve Sayın Marin Stoica, davalı Devlet’in Sözleşme’nin 2. ve 3. maddesinin usul yönü kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemiş olduğunu öne sürmüştür. Bu hükümlerin, Devlet’in, birinci başvuru kişinin eşi Sayın Velicu-Valentin Mocanu’nun silahla vurularak öldürüldüğü ve ikinci başvuru kişinin kötü muameleye uğradığı 13 ve 14 Haziran 1990 tarihindeki gösterilerin silahlı

bir şekilde bastırılmasından ötürü sorumlu olanların tespiti ve cezalandırılmasına imkân sağlayabilecek etkili, tarafsız ve ayrıntılı bir soruşturma yürütmesini gerektirdiğini savunmuşlardır.

2. maddenin ilgili kısmı şu hükmü taşımaktadır:

2. Madde

“1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. ... hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.”

3. madde şu hükmü taşımaktadır:

3. Madde

“Hiç kimse işkenceye veya insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

A. Mahkeme'nin zaman bakımından (*ratione temporis*) yetkisi

200. Mahkeme davalı Hükümet'in Büyük Daire huzurunda Mahkeme'nin zaman bakımından (*ratione temporis*) yargılama yetkisi bulunmadığı yönünde bir def'i ileri sürmediğini kaydetmektedir. Fakat Hükümet, Mahkeme'nin önünde getirilen şikâyetleri ancak, Sözleşme'nin Romanya bakımından yürürlüğe girdiği tarih olan 20 Haziran 1994'ten sonraki dönemle ilgili olduğu kadarıyla inceleyebileceğini iddia etmiştir.

201. Mahkeme, önüne getirilen herhangi bir davayı yargılama yetkisi bulunduğu konusunda ikna olması gerektiğini ve bu nedenle yetki meselesini bu konuda hiçbir itirazda bulunulmuş olmasa dahi yargılamanın her aşamasında incelemekle yükümlü olduğunu tekrarlamaktadır (bkz. *Blečić/Hırvatistan* [BD], no. 59532/00, § 67, ECHR 2006-III).

1. Daire kararı

202. Daire, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinden doğan etkili bir soruşturma yürütme yönündeki usul yükümlülüğünün, söz konusu yaşam veya kişisel bütünlük ihlali o Devlet tarafından Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden önce meydana gelmiş olsa dahi Devlet açısından bağlayıcı addedilebilecek müstakil ve özerk bir ödev olarak gelişmiş olduğu kanaatine varmıştır. Buradan hareketle, *Šilih/Slovenya* kararında ([BD], no. 71463/01, §§ 159-163, 9 Nisan 2009) ortaya konan ve ardından, Aralık 1989 olaylarının söz konusu edildiği Romanya aleyhinde açılmış olan davalarda (*Agache ve diğerleri/Romanya*, no. 2712/02, §§ 70-73, 20 Ekim 2009; *Şandru ve diğerleri/Romanya*, no. 22465/03, § 59, 8 Aralık 2009; ve “21 Aralık 1989” *Derneği ve diğerleri/Romanya*, no. 33810/07 ve 18817/08, §§ 114-118, 24 Mayıs 2011) uygulanan prensipleri tekrarlamıştır.

203. Ayrıca, bu usuli yükümlülüğün geçerli olabilmesi için, usuli adımların önemli bir kısmının Sözleşme'nin söz konusu ülke tarafından onaylanmasından sonra gerçekleştirilmiş olduğunun veya gerçekleştirilmesi

gerektiğinin kanıtlanması gereğine işaret etmiştir. Bu prensipleri somut davaya uygulayan Daire, Haziran 1990’da gösterilerin şiddetle bastırılmasıyla ilgili ceza yargılamalarının 1990 yılında başlatıldığını, 20 Haziran 1994’ten sonra sürdürüldüğünü ve usuli tedbirlerin önemli bir kısmının bu tarihten sonra gerçekleştirilmiş olduğunu kaydetmiştir.

204. Bu nedenledir ki Daire, Sözleşme’nin 2. ve 3. maddelerinin usul açısından ihlali iddiasını incelemek için zaman bakımından (*ratione temporis*) yetkisi bulunduğunu beyan ederek, bu bağlamda Hükümet tarafından sadece Sayın Stoica’nın başvurusuyla ilgili olarak ileri sürülmüş olan itirazı reddetmiştir.

2. Mahkeme’nin değerlendirmesi

205. Mahkeme, *Janowiec ve diğerleri/Rusya* ([BD], no. 55508/07 ve 29520/09, §§ 128-151, 21 Ekim 2013) davasında, davalı Devlet bakımından Sözleşme’nin yürürlüğe girmesinden önce meydana gelmiş ölüm veya kötü muamele olaylarının soruşturulmasına yönelik usuli yükümlülüğe dair – daha önce *Şilih* kararında (yukarıda adı geçen karar, §§ 162-163) tanımlanmış olan– zamansal sınırlamalara (“kritik tarih”) dair ek izahatlar sunmuştur.

206. Özetle, bu zaman bakımından yetkinin davalı Devlet açısından Sözleşme’nin yürürlüğe girmesinden sonra uygulamaya konmuş veya konması gereken usuli işlemlerle katı biçimde sınırlandırılmış olduğunu ve 2. ve 3. madde kapsamındaki usul yükümlülüğüne yol açan olay ile Sözleşme’nin yürürlüğe girmesi arasında gerçek bir bağlantının varlığına bağlı olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, böyle bir bağlantının esasen, tetikleyici olay ile kritik tarih arasındaki zamansal yakınlıkla tanımlandığını, bu ikisi arasında ancak normalde on yılı aşmaması gereken makul ölçüde kısa bir süre bulunabileceğini de eklemiştir (bkz. *Janowiec ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 146); aynı zamanda, Mahkeme bu sürenin tek başına belirleyici olmadığını da vurgulamıştır. Bu bağlamda, söz konusu bağlantının ancak, soruşturmanın büyük bir kısmı –yani, ölümün sebebini tespit etmek ve sorumlulardan hesap sormak amaçlı usuli adımların önemli bir kısmının üstlenilmesi– Sözleşme’nin yürürlüğe girmesinin ardından gerçekleştirilmişse veya o dönemde gerçekleştirilmesi gerekiyorsa tesis edilmiş olabileceğini belirtmiştir (bkz. *Janowiec ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 147).

207. Somut davada Mahkeme, Sözleşme’nin 2. ve 3. maddelerinin usul yönüne ilişkin şikâyetlerin, hükümet karşıtı gösterilerin 13 ve 14 Haziran 1990 tarihlerinde silahla bastırılmasına ilişkin soruşturmayla ilgili olduğunu ve söz konusu operasyonun birinci başvurusunun eşinin yaşamına mal olduğunu ve ikinci başvurusunun fiziksel bütünlüğüne müdahale oluşturduğunu yinelemektedir. Bu soruşturma 1990 yılında, başka şeylerin yanı sıra öncelikli amacı birinci başvurusunun eşinin de aralarında yer

aldığı, açılan ateş sonucu öldürülmüş olan mağdurları teşhis etmek olan soruşturma tedbirlerine yol açan olayların hemen ardından başlatılmıştır.

208. Bu nedenledir ki, tetikleyici olay ile Sözleşme'nin Romanya açısından yürürlüğe girme tarihi olan 20 Haziran 1994 arasında dört yıl geçmiş olduğu kaydedilmelidir. Bu süre nispeten kısa bir süredir. On yıldan kısa olup, Mahkeme tarafından incelenen benzer davalarda söz konusu edilen sürelerden de kısadır (bkz. *Şandru ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, §§ 55-59; *Paçacı ve diğerleri/Türkiye*, no. 3064/07, §§ 63-66, 8 Kasım 2011; ve *Jularić/Hırvatistan*, no. 20106/06, §§ 45-51, 20 Ocak 2011).

209. Kritik tarihten önce, soruşturma bağlamında pek az usuli adım atılmıştır. Soruşturmanın, daha önce ayrı ayrı duran onlarca davayı birleştirerek ve üst düzey askeri ve sivil isimler aleyhinde suç isnatlarında bulunarak biçim aldığı tarihte bundan ve özellikle de 1997 yılından sonrasına tekabül etmekteydi. Aynı şekilde, savcıların bu davayla ilgili mahkemeye sevk ve adli kararları da tümüyle kritik tarihten sonra verilmiştir (bkz. başka şeylerin yanı sıra, 18 Mayıs 2000 tarihli mahkemeye sevk kararı, Yüksek Adalet Divanı'nın 30 Haziran 2003 tarihli kararı, 27 Temmuz 2007 tarihli mahkemeye sevk kararı ve Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı'nın 17 Aralık 2007 ve 9 Mart 2011 tarihli kararları).

210. Başka bir deyişle, yargılamaların çoğu ve en önemli usuli tedbirler kritik tarihten sonra gerçekleştirilmiştir.

211. Bu nedenledir ki Mahkeme, Sayın Anca Mocanu ve Sayın Marin Stoica tarafından Sözleşme'nin 2. ve 3. maddesinin usul yönü bakımından dile getirilen şikâyetleri incelemek konusunda, bu şikâyetler somut davada Sözleşme'nin Romanya açısından yürürlüğe girdiği tarihten sonra yürütülen ceza soruşturmasıyla ilgili olduğundan, zaman bakımından (*ratione temporis*) yetkili olduğunu tespit etmektedir.

...

C. Sayın Stoica'nın şikâyetinin süresi dışında yapıldığı iddiası

237. Hükümet, Daire huzurunda ileri sürdüğü ilk itirazı açıkça tekrarlamadan, Sayın Marin Stoica tarafından 3. madde kapsamında sunulan şikâyete ilişkin olarak, Stoica'nın ilk olarak suç duyurusunu ulusal makamlara sunup, ikinci olarak da Mahkeme huzurunda başvuruda bulunurken özenli hareket etmesi gerektiğini öne sürmüştür.

1. Daire kararı

238. Daire bu ikinci itirazın –Sayın Stoica'nun suç duyurusunu ilgili makamlara gecikmeli şekilde sunduğu iddiası– Sözleşme'nin 3. maddesinin usul yönüne ilişkin ihlal iddiasında bulunan şikâyetin esasına yönelik inceleme ile birleştirilmesi gerektiğine karar vererek şikâyeti kabuledilebilir bulmuştur.

2. Hükümet'in görüşleri

239. Hükümet, 13 ve 14 Haziran 1990 tarihli şiddet olaylarına ilişkin ceza soruşturmasının 1990 yılında başlatılmış olduğunu belirtmiş ve bu soruşturmanın açılmış olmasına ve yetkili makamların tüm mağdurları tespit etmekte yaşadığı güçlüklerle rağmen, başvurunun 2001 yılına dek yargılamalara katılmamış olduğunu dile getirmiştir.

240. Bu bağlamda Hükümet, mağdur sayılan bir kişinin başvuru hakkının bireyselliğine odaklanan iç hukuk yollarının tüketilmesi şeklindeki Sözleşme mekanizmasının temel prensibini sorgulamadan bir soruşturmanın açılması için başka kişilerce atılmış olan adımlardan yararlanmasının kabul edilemeyeceği kanaatini dile getirmiştir.

241. *Toader ve Mihaela Toma/Romanya* (no. 34403/05, (kabuledilebilirlik kararı), 18 Eylül 2012) ve *Petyo Popov/Bulgaristan* (no. 75022/01, 22 Ocak 2009) davalarına atıfta bulunan Hükümet, Mahkeme'nin Sözleşme'nin 3. maddesine yönelik ihlallere ilişkin şikâyetlerini ulusal kovuşturma makamlarına usulünce yöneltmemiş olan başvuru sahiplerinin bu davranışını eleştirmiş olduğuna işaret etmiştir.

242. Başvurucunun pasif tutumunu, kendisini soruşturma işlemlerine katılmaktan alıkoyan savunmasız bir konumda bulunduğu iddiasıyla açıklamaya çalışması karşısında ise Hükümet, başvurunun Haziran 1990'da maruz kaldığını iddia ettiği şiddetin sadece üç ila beş günlük bir tedavi gerektirmiş olduğunu, başvurunun uzun süre hastanede yatmamış olduğunu ve şikâyet konusu olaylarla illiyet bağına sahip bir fiziksel veya psikolojik sakatlığı bulunduğu dair sağlık belgesi sunmamış olduğunu dile getirmiştir.

243. Hükümet, 1990'dan sonraki sosyal ve siyasi iklimin mağdurlar açısından avantajlı olduğunu ve dolayısıyla, başvurunun işaret ettiği korkuların yersiz olduğunu da eklemiştir. Bu bağlamda, Mahkeme'nin mağdurların savunmasız konumunu ancak çok kritik durumlarda, başvuru sahiplerinin ulusal ortam ışığında isabetli korkular ifade ettiğinde dikkate almış olduğunu öne sürmüştür.

244. *Narin/Türkiye* (no. 18907/02, 15 Aralık 2009) ve *Frandes/Romanya* ((kabuledilebilirlik kararı), no. 35802/05, 17 Mayıs 2011) kararlarına atıf yapan Hükümet, kendisine başvuruda bulunan kişilerin gösterdiği özeni değerlendirmeye çağrılan Mahkeme'nin, süregiden durumlarla ilgili davalarda dahi, başvuruları vadesi geçmiş bularak reddedebileceğine kanaat getirmiş olduğunu ileri sürmüştür. Hükümet bu kuralın, somut davadaki Sayın Stoica gibi, yetkililerce yürütülen soruşturmanın etkinliğini kaybettiğini fark ettikten veya fark etmesi gerektiği düşünülen noktadan sonra Mahkeme'ye başvurmasına dek aşırı veya bariz bir sebep bulunmaksızın gecikmiş olan başvuru sahiplerinin durumu açısından geçerli olduğu düşüncesindeydi. Hükümet'e göre Sayın Stoica'nın durumu, *Er ve diğerleri/Türkiye* davasındaki (no. 23016/04, 31 Temmuz 2012) başvuru sahiplerinin durumundan çok farklıydı, zira somut davada

başvurucu istediği zaman yetkili mercilerle temas kurabilmiş olup, bu merciler ondan gerçekleri saklamaya çalışmamış veya olayları inkâr etmemiştir.

3. Başvurucunun görüşleri

245. Başvurucu, 13 Haziran 1990'ı 14 Haziran'a bağlayan gece yaşadıklarına ilişkin olarak bir suç duyurusunda bulunmak için 18 Haziran 2001'e dek beklemiş olmasını, o sırada yetkililerce uygulanan, kendisinin mağdur edilen binden fazla kişiden biri olduğu baskının miktarıyla izah etmiştir. Burada söz konusu edilen soruşturmanın Devlet görevlilerince hukuka aykırı güç kullanımını içeren sıradan olaylarla değil, en yüksek Devlet makamlarınca organize edilen kitlesel insan hakları ihlalleriyle ilgili olduğu kanaatini dile getirmiştir.

Bu bağlamda, Haziran 1990 olaylarının ardından, baskıcı makamların korkusundan üç ay boyunca evinden bile zar zor çıkabildiği ve ruh ve vücut sağlığının daha sonra kalıcı psikolojik sorunlar oluşturacak şekilde bozulduğu bir stres hali içerisinde bulunduğunu iddia etmiştir.

246. Bu koşullar altında, ancak yargı makamlarının derhal harekete geçmesiyle bir şikayette bulunabilecek kadar cesaretlenebileceğini ileri sürmüştür. 2000 yılına dek böyle bir hareketin sergilenmemiş olduğunu öne sürerek, yüksek rütbeli Devlet görevlilerinin suçlandığı ve mahkemeye sevk edildiğini öğrenir öğrenmez suç duyurusunda bulunmuş olduğunu dile getirmiştir.

247. Suç duyurusunun ulusal makamlarca gecikmiş bulunup reddedilmediğini, iddia konusu olaylar hakkında açılmış bulunan soruşturma dosyasına derhal eklenmiş olduğunu ve herhangi bir pasiflik iddiasında bulunulmaksızın kendi olayıyla ilgili soruşturma işlemleri yürütülmesini sağlamış olduğunu belirtmiştir.

248. 2001 yılına dek suç duyurusunda bulunmamış olmasının, soruşturmanın etkililiği açısından hiçbir etki yaratmadığı kanaatini dile getirmiştir. Bu bağlamda, yetkili makamların Devlet televizyonunun kendi merkezinde meydana gelen olaylara dair çekmiş olduğu video kayıtlarından veya başka şeylerin yanı sıra, 13 Haziran 1990'ı 14 Haziran'a bağlayan gece kaldırıldığı acil ünitesine ait sağlık kayıtlarından onu teşhis edebileceğini de öne sürmüştür.

Ayrıca, 18 Mayıs 2000 tarihli mahkemeye sevk kararında yer alan işlemsel hükümlerden dördüncüsünde, soruşturmanın 13 Haziran 1990 sabahından itibaren askerler ve madencilerin 1300 kişiye yönelik özgürlüğünden yoksun bırakma eylemlerine ve ayrıca aynı zaman zarfında yüzlerce kişiye yönelik saldırılara ilişkin olarak sürdürülmesine hükmedildiğini kaydetmiştir.

249. 2001'den itibaren soruşturmada çok aktif rol aldığını ve yargılamaların gidişatına dair düzenli olarak bilgi talep ettiğini öne sürmüş ve buna kanıt olarak, Yüksek Temyiz ve Adalet Mahkemesi savcılığı askeri dairesi kayıtlarını sunmuştur.

250. Son olarak, daha hızlı bir suç duyurusunda bulunmuş olsaydı bunun soruşturmanın neticesi açısından hiçbir etki yaratmayacağı, zira 17 Haziran 2009 tarihinde verilen kovuşturma açmama kararının 2001 yılından önce suç duyurusunda bulunma cesareti bulmuş mağdurlar açısından da geçerli olduğu görüşünü dile getirmiştir.

4. Üçüncü tarafların görüşleri

251. Davaya müdahil sivil toplum kuruluşu olan Redress'e göre, kötü muamelenin mağdurların şikâyetinde bulunma kapasitesi üzerinde yarattığı olumsuz psikolojik etkiler, zararın tazmini önünde büyük bir engel yaratmaktaydı. Bu olgu, başka yerlerin yanı sıra, Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme tarafından tanınmış bulunuyordu (3 sayılı Genel Yorum Beyanı, 2012, § 38, yukarıda adı geçmektedir).

252. Dahası, Mahkeme Devlet görevlilerince suiistimallerin söz konusu olduğu hallerde bunların yarattığı psikolojik etkilerin daha da fazla olduğunu kabul etmiş bulunmaktaydı (*Tyrer/Birleşik Krallık*, 25 Nisan 1978, § 33, Seri A no. 26).

253. Bilimsel araştırmalar, insanların güvenliği ve esenliğini sağlamakla sorumlu sosyal ve siyasi kuruluşların eliyle kötü muameleye uğramanın özel birtakım psikolojik neticeler yaratabileceğini, bu durumun da şikâyetinde bulunmakta gecikme veya hiç şikâyetinde bulunmama durumlarını izah edebileceğini ortaya koymuştur (başka kaynakların yanı sıra, L. Piwowarczyk, A. Moreno, M. Grodin, *Health Care of Torture Survivors*, Journal of the American Medical Association, sayı 284 (2000), s. 539-41'e atıfta bulunmuşlardır). Psikolojik açıdan bakıldığında, bu davranışın kökeninde, mağdurların başta Devlet görevlileri olmak üzere başkalarına güvenebilme yetisinin parçalanması yer almaktadır. Devlet görevlilerinin davranışlarından mağdur olanlar, bilhassa Devletin barışçıl gösterileri bastırmaya devam ettiği ya da etkili bir soruşturma yürütüldüğüne dair hiçbir emare bulunmayan hallerde yetkililerin kendi olaylarını soruşturacağına dair hiç veya pek az umut beslediğinden, kendilerini adi suçlulardan daha savunmasız hissetmektedir (A. Burnett, M. Peel, *The Health of Survivors of Torture and Organised Violence*, British Medical Journal, sayı 322 (2001), s. 606-09).

254. Bu araştırma aynı zamanda, kendilerini aktivist veya gösterici olarak tanımlamayan mağdurların kötü muameleden daha fazla etkilendiğini ve hatta uygulanan şiddetle orantısı olmayan bir tesir altında kalabildiğini dile getirmekteydi.

255. Mağdurların, hem savunmasız konumları hem de delillere erişimleri önündeki engeller bakımından içinde bulundukları güç durumdan

ötürü, ulusal makamlar bu realiteleri göz önüne alma ve işkenceye uğramış kişilerce, şikâyet konusu olaylardan yıllar sonra sunulan şikâyetler hakkında karara varmayı kabul ederken süre sınırlarını kaldırma yönünde artan bir eğilim sergilemektedir (Lahey Bölge Mahkemesi, *Wisah Binti Silan ve diğerleri/Hollanda*, 14 Eylül 2011, para. 4.15-4.18, *Nederlandse Jurisprudentie* 2012, no. 578; Yüksek Mahkeme (İngiltere ve Galler), *Mutua ve diğerleri/Dışişleri Bakanlığı*, 5 Ekim 2012, [2012] EWHC 2678 (QB); ve Lordlar Kamarası (Birleşik Krallık), *A./Hoare*, 30 Ocak 2008, [2008] UKHL 6, para. 44-49).

5. Mahkeme'nin değerlendirmesi

256. Mahkeme, Hükümet'in başvurusunun başvurusunun kökeninde yatan olaylar hakkında ulusal makamlara şikâyetle bulunmak konusundaki yavaşlığına işaret ettiğini kaydetmektedir. Bu bağlamda Hükümet, Mahkeme'ye başvurmak isteyen kişilerin özenli davranma ödevine de atıf yapmıştır.

257. Mahkeme, başvurusunun özen ödevi meselesini ulusal hukuk sistemi içerisinde suç duyurusunda bulunmak konusunda sergilediği yavaşlıkla yakından bağlantılı görmektedir. Bu savlar, bir arada ele alındığında, Sözleşme'nin 35 § 1. maddesi kapsamındaki altı aylık süre sınırına uyulmadığını öne süren bir itiraz olarak algılanabilir. Dolayısıyla bu itiraz şu anda incelenmelidir (bkz. *Micu/Romanya*, no. 29883/06, § 108, 8 Şubat 2011).

(a) Genel prensipler

258. Mahkeme Sözleşme'nin 35 § 1. maddesinde öngörülen altı aylık süre sınırının birkaç amaca hizmet ettiğini yinelemektedir. Esas amacı, Sözleşme kapsamında mesele oluşturan davaların makul bir süre içerisinde incelenmesini sağlayarak yasal katiyeti muhafaza etmek ve yetkili makamların ve ilgili diğer kişilerin uzun bir süre belirsiz bir durumda tutulmasını önlemektir (bkz. *Sabri Güneş/Türkiye* [BD], no. 27396/06, § 39, 29 Haziran 2012; *El Masri/"Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti"* [BD], no. 39630/09, § 135, ECHR 2012; ve *Bayram ve Yıldırım/Türkiye* (kabuledilebilirlik kararı), no. 38587/97, ECHR 2002-III). Bu kural Mahkeme tarafından uygulanan denetimin zaman bakımından sınırını çizmekte ve hem bireylere hem de Devlet makamlarına bu denetimin artık mümkün olmadığı süreyi göstermektedir (bkz. *Walker/Birleşik Krallık* (kabuledilebilirlik kararı), no. 34979/97, ECHR 2000-I; *Sabri Güneş*, yukarıda adı geçen karar, § 40; ve *El Masri*, yukarıda adı geçen karar, § 135).

259. Kural olarak, altı aylık süre iç hukuk yollarının tüketilmesi sürecindeki nihai karar tarihinden itibaren işlemektedir. Ancak en başından itibaren başvuru açısından etkili bir hukuk yolunun bulunmadığı açıkça, bu süre şikâyetle bulunulan işlem veya tedbirlerin tarihinden veya söz

konusu işlemin veya başvuru üzerindeki etki veya zararının bilindiği tarihten itibaren işlemektedir (bkz. başka kararların yanı sıra, *Dennis ve diğerleri/Birleşik Krallık* (kabuledilebilirlik kararı), no. 76573/01, 2 Temmuz 2002; *Sabri Güneş*, yukarıda adı geçen karar, § 54; ve *El Masri*, yukarıda adı geçen karar, § 136).

260. 35 § 1. madde, başvurunun, konuya ilişkin görüşü ulusal seviyede nihai olarak karara bağlanmadan önce Mahkeme'ye başvurusunu sunmasını gerektirecek şekilde yorumlanamaz, zira böyle bir durumda tamamlama prensibi ihlal edilmiş olacaktır. Bir başvuru görünüşte var olan bir hukuk yolunu kullandığında ve söz konusu hukuk yolunu etkisiz kılan koşullardan ancak daha sonra haberdar olduğunda, 35 § 1. madde amaçları bakımından altı aylık sürenin başvurunun söz konusu koşullardan ilk haberdar olduğu veya olması gerektiği tarihte başlatılması uygun olabilir (bkz. *Paul ve Audrey Edwards/Birleşik Krallık* (kabuledilebilirlik kararı), no. 46477/99, 4 Haziran 2001, ve *El Masri*, yukarıda adı geçen karar, § 136).

261. Süregiden bir durumun söz konusu olduğu davalarda, süre her gün yeniden işlemeye başlar ve altı aylık süre genellikle aslında durum sona erdiğinde gerçek anlamda işler (bkz. *Varnava ve diğerleri/Türkiye* [BD], no. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 ve 16073/90, § 159, ECHR-2009, ve *Sabri Güneş*, yukarıda adı geçen karar, § 54).

262. Ancak süregiden durumların hepsi aynı değildir. Bir davadaki meselelerin çözüme bağlanması bakımından zaman çok önemli ise, başvurunun iddialarının usulünce ve adil bir şekilde çözüme bağlanabilmesini sağlamak için gerekli süratle Mahkeme huzurunda dile getirilmesini sağlama yönünde bir ödevi bulunmaktadır (bkz. *Varnava ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 160). Bu durum bilhassa, Sözleşme kapsamında belirli olayların soruşturulmasına yönelik herhangi bir yükümlülükle ilgili şikâyetler bakımından geçerlidir. Zaman geçtikçe deliller bozulduğundan, zamanın sadece Devlet'in soruşturma yükümlülüğünün yerine getirilmesi üzerinde değil, aynı zamanda Mahkeme'nin davaya ilişkin kendi incelemesinin anlamlı ve etkililiği üzerinde de bir tesiri bulunmaktadır. Bir başvurunun, hiçbir etkili soruşturma yürütülmeyeceği açık hale gelince, başka bir deyişle davalı Devlet'in Sözleşme kapsamındaki yükümlülüğünü yerine getirmeyeceği bariz bir görünüm kazanınca aktif hale gelmesi gerekmektedir (bkz. *Chiragov ve diğerleri/Ermenistan* (kabuledilebilirlik kararı) [BD], no. 13216/05, § 136, 14 Aralık 2011 ve *Sargsyan/Azerbaycan* (kabuledilebilirlik kararı) [BD], no. 40167/06, § 135, 14 Aralık 2011, her iki davada da *Varnava ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 161'e atıf yapılmaktadır).

263. Mahkeme halihazırda, kötü muameleye yönelik bir soruşturma ile ilgili davalarda, tıpkı akrabanın şüpheli ölümüne yönelik bir soruşturma ile

davalarda olduğu gibi, başvuruçuların soruşturmanın gidişatını, yahut soruşturmada hiç yol alınmadığını, izleyen adımlar atmasının ve başvurularını etkili bir ceza soruşturması yürütülmediğinin farkında olur olmaz veya olması gerekir gerekmez süratle yapmasının beklendiğini karara bağlamış bulunmaktadır (bkz. *Bulut ve Yavuz* davasındaki kabuledilebilirlik kararları, yukarıda adı geçen karar; *Bayram ve Yıldırım*, yukarıda adı geçen karar; *Frandes*, yukarıda adı geçen karar, §§ 18-23; ve *Atallah/Fransa* (kabuledilebilirlik kararı), no. 51987/07, 30 Ağustos 2011).

264. Buradan hareketle; başvuruçuların özenli davranma yükümlülüğü birbiriyle yakından bağlantılı ancak iki ayrı veçheye sahiptir: Birincisi, başvuruçular soruşturmadaki gidişatla ilgili olarak ulusal makamlarla gecikmeksizin temasa geçmelidir –bu yükümlülük yetkili makamlara özenle başvurma gereğini ima etmektedir, zira her türlü gecikme soruşturmanın etkililiğini riske atmaktadır– ve diğeri, soruşturmanın etkili olmadığının farkına varır varmaz veya varması gerekir gerekmez süratle Mahkeme’ye başvuruda bulunmalıdır (bkz. *Nasirkhayeva/Rusya* (kabuledilebilirlik kararı), no. 1721/07, 31 Mayıs 2011; *Akhvlediani ve diğeri/Gürcistan* (kabuledilebilirlik kararı), no. 22026/10, §§ 23-29, 9 Nisan 2013; ve *Gusar/Moldova* (kabuledilebilirlik kararı), no. 37204/02, §§ 14-17, 30 Nisan 2013).

265. Hal böyleyken, Mahkeme bu özenli davranma ödevinin ilk kısmının –yani ulusal makamlara derhal başvurma yükümlülüğü– davanın koşulları ışığında değerlendirilmesi gerektiğini tekrarlamaktadır. Bu bağlamda, yetkili makamların bir kişinin kötü muameleye uğramış olabileceğinin farkında olması gereken hallerde –bilhassa polis memurlarının huzurunda meydana gelen saldırılarda– başvuruçuların şikâyetle bulunma konusunda gecikmesi belirleyici olmamaktadır, zira açık bir şikâyet bulunmaması halinde dahi yetkili makamların soruşturma ödevi doğmaktadır (bkz. *Velev/Bulgaristan*, no. 43531/08, §§ 59-60, 16 Nisan 2013). Böyle bir gecikme, davanın karmaşıklığına ve söz konusu insan hakları ihlallerinin niteliğine bağlı olarak başvuruçunun savunmasız bir durumda bulunduğu hallerde ve başvuruçunun çok önemli olgusal veya hukuki meseleleri çözüme bağlayabilecek gelişmeleri beklemesinin makul olduğu hallerde de başvurunun kabuledilebilirliğini etkilemez (bkz. *El Masri*, yukarıda adı geçen karar, § 142).

266. Bu özen yükümlülüğünün ikinci kısmına –yani, başvuruçunun soruşturmanın etkili olmadığını fark eder etmez, veya fark etmesi gerekir gerekmez başvuruda bulunması ödevi– gelince, Mahkeme bu aşamanın hangi noktada meydana geldiğinin tespiti meselesinin muhakkak ki davanın koşullarına bağlı olduğunu ve bunu net bir şekilde saptamanın güç olduğunu dile getirmiş bulunmaktadır (bkz. *Nasirkhayeva* davasındaki kabuledilebilirlik kararı, yukarıda adı geçen karar).

267. Mahkeme, ölümlere veya kötü muameleye yönelik etkili soruşturma yürütülmediğinden yakınmak isteyen başvuruçulara yüklenecek

bu özen yükümlüğünün ölçüsünü belirlerken, bu iki tür durum arasındaki farklara rağmen, büyük oranda, bir ülkedeki uluslararası çatışma veya olağanüstü hal ortamında kayıp vakaları ile ilgili şikâyetinde bulunan başvuruçulara yüklenen özen yükümlülüğüne dair yakın tarihli içtihatlardan hareket etmektedir (bkz. *Varnava ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 165, ECHR 2009; *Yetişen ve diğerleri/Türkiye*, no. 21099/06, §§ 72-85, 10 Temmuz 2012; ve *Er ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 52).

268. Yani Mahkeme, başvuruçuların hiçbir soruşturma başlatılmamış olduğunun veya soruşturmanın hareketsiz kaldığının veya etkisiz hale geldiğinin farkında olduğunda veya olması gerektiğinde ve bu olasılıkların her birinde gelecekte etkili bir soruşturma yürütülmesine dair yakın ve gerçekçi bir beklenti bulunmadığında aşırı veya nedensiz yere gecikmesi halinde başvuruları vadesi geçmiş olması sebebiyle reddetmiştir (bkz. başka örneklerin yanı sıra, *Narin/Türkiye*, yukarıda adı geçen karar, § 51; *Aydınlar ve diğerleri/Türkiye* (kabuledilebilirlik kararı), no. 3575/05, 9 Mart 2010; ve *Frandes* davasındaki kabuledilebilirlik kararı, yukarıda adı geçen karar, §§ 18-23).

Başka bir deyişle Mahkeme, Mahkeme huzurunda böyle bir soruşturmanın etkisizliği veya eksikliği ile ilgili şikâyetinde bulunmak isteyen kişilerin başvurularını yapmak konusunda gereksiz yere gecikmemesini zaruri görmektedir. Aradan hatırı sayılır bir süre geçtiğinde ve soruşturma faaliyetlerinde önemli gecikmeler ve fasılalar yaşandığında, akrabaların etkili bir soruşturma sağlanmadığı veya sağlanmayacağını anlaması gereken bir nokta gelecektir.

269. Ancak Mahkeme, akrabalar ile yetkili makamlar arasında şikâyetlere yönelik anlamlı birtakım temaslar olduğu ve bilgi talepleri yahut soruşturma tedbirlerinde ilerleme sağlanacağına dair bazı emareler veya gerçekçi ihtimaller bulunduğu sürece, başvuruçularda haksız gecikme düşüncelerinin genelde uyanmayacağını da dile getirmiştir (bkz. *Varnava ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 165).

(b) Yukarıda dile getirilen prensiplerin somut davaya tatbiki

270. Mahkeme başvuruya yönelik saldırı iddiasının 13 Haziran 1990'u 14 Haziran'a bağlayan Devlet televizyonu merkezinde gece polis memurları ve askerlerin huzurunda gerçekleştiğini kaydetmektedir. Bundan kısa bir süre sonra ceza soruşturması açılmıştır. Başvurucu 18 Haziran 2001 tarihinde, yani olayların üzerinden on bir yıldan uzun bir süre geçtikten sonra, Yüksek Adalet Divanı savcılığının askeri dairesindeki bir savcıya suç duyurusunda bulunmuştur (bkz. yukarıdaki paragraf 170). Başvurucu Strazburg Mahkemesi'ne yaptığı başvuruyu ise 25 Haziran 2008'de, yani olayların üzerinden on sekiz yıldan uzun bir süre geçtikten sonra sunmuştur. 17 Haziran 2009'da Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı savcılığı, sağ olan sanıklar aleyhindeki yargılamalara ya suçların zamanaşımına uğramış olması ya da yanıtlanacak bir dava bulunmaması sebebiyle devam etmeme

kararı vermiştir (bkz. yukarıdaki paragraf 156-162). 9 Mart 2011'de Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı başvurusunun bu karara ilişkin temyiz talebini reddetmiştir (bkz. yukarıdaki paragraf 166).

271. Mahkeme ayrıca, Hükümet'in itirazında, başvurusunun 1990'dan 2001 yılına kadar hareketsizliğini eleştirdiğini de kaydetmektedir.

272. Mahkeme, altı ay kuralı noktasından hareketle, başvurusunun Mahkeme'ye başvurusunu yaptığı sırada, altı aydan uzun bir süredir etkili bir ceza soruşturmasının yokluğunun farkında olup olmadığı veya farkında olması gerekip gerekmediğini saptamak durumundadır. Başvurusunun ulusal seviyede bir suç duyurusunda bulunmadan önceki hareketsizliği, altı ay şartının yerine getirildiğine dair değerlendirme açısından gerçekten önem arz etmemektedir. Ancak Mahkeme başvurusunun yetkili ulusal makamlara başvurusundan önce etkili bir ceza soruşturması bulunmadığının halihazırda farkında olduğu veya olması gerektiği sonucuna varacak olursa, başvurusunun daha sonra Mahkeme'ye yaptığı başvurunun evleviyetle (*a fortiori*) vadesi geçmiş olduğu açıktır (bkz. *Bayram ve Yıldırım* davasındaki kabuledilebilirlik kararları ve *Bulut ve Yavuz*, yukarıda adı geçen karar); meğer ki arada geçen zaman zarfında yetkili makamlara başkaca soruşturma tedbirlerinde bulunma yönünde yeni bir yükümlülük doğurmuş olan yeni bir delil veya bilgi ortaya çıkmış olmasın (bkz. *Brecknell/Birleşik Krallık*, no. 32457/04, § 71, 27 Kasım 2007 ve *Gürtekin ve diğerleri/Kıbrıs* (kabuledilebilirlik kararı), no. 60441/13, 68206/13 ve 68667/13, 11 Mart 2014).

273. Başvurusunun suç duyurusunu resmen, Yüksek Adalet Divanı savcılığı askeri dairesinden bir savcıyla görüşme halindeyken yapmış olduğu göz önüne alındığında, başvurusunun ceza soruşturmasında 18 Haziran 2001 tarihinden önceki gelişmeleri takip ediyor olduğuna dair delil mevcuttur. Şikâyet konusundaki tereddüdünü, sadece Haziran 1990'da uygulandığı iddia edilen kötü muamelenin ardından sağlığında meydana gelen bozulmayla değil, aynı zamanda güvenlik güçlerinin gerçekleştirdiği baskının çok sayıda mağdur yaratması ve yargı makamlarının ona, ortaya çıkmasını teşvik edebilecek güveni yeniden verebilecek, hızlı bir şekilde hareket etmemiş olması ile de izah ettiği savunmasız konumuyla gerekçelendirmiştir.

274. Tıpkı müdahil üçüncü tarafın atıfta bulunduğu Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite gibi, Mahkeme de Devlet görevlileri tarafından uygulanan kötü muamelenin psikolojik etkilerinin, mağdurların maruz bırakıldıkları muamele hakkında şikâyetle bulunma kapasitesini de baltalayabileceğini ve dolayısıyla işkence ve diğer kötü muamele mağdurlarının tazmin hakkı önünde ciddi bir engel oluşturabileceğini teslim etmektedir. (bkz. 3 sayılı Genel Yorum Beyanı, 2012, § 38, ...). Bu tür faktörler mağduru fail aleyhinde dava açmak için gereken adımları gecikmeksizin atamayacak hale getirebilir. Bu nedenledir ki, müdahil üçüncü tarafın işaret ettiği üzere, bu faktörler ulusal seviyede gitgide daha

çok dikkate alınmakta ve böylece şahsi zarardan ötürü tazminat talepleri bakımından geçerli sınırlama sürelerine dair belirli bir esneklik getirmektedir (bkz. yukarıdaki paragraf 255).

275. Mahkeme ilk birkaç yıl içinde 13-15 Haziran 1990 olayları mağdurlarından pek azının şikâyetinde bulunduğuna işaret etmektedir (bkz. yukarıdaki paragraf 99). Gerçekten de çoğunun şikâyetinde bulunma cesaretini ancak 16 Eylül 1998 tarihli karardan ve 18 Mayıs 2000 tarihli mahkemeye sevk kararından kaynaklı olarak soruşturmada yaşanan gelişmelerden sonra bulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Mahkeme bu durumda, söz konusu istisnai koşullara binaen, başvurucunun önemli olgusal veya hukuki meseleleri çözüme bağlayabilecek gelişmeleri beklemesinin kendisi açısından makul dışı sayılamayacak bir durumda olduğu sonucuna varmaktan başka bir yol görememektedir (bkz. karşı yönde, *Akhvlediani ve diğerleri* davasındaki kabuledilebilirlik kararı, yukarıda adı geçen karar, § 27).

Yukarıda dile getirilen hususlara binaen, Mahkeme, başvurucunun diğer pek çok mağdurla paylaştığı savunmasız konumunun ve güçsüzlük hissinin, onun gibi şikâyetinde bulunmak için yıllarca beklemiş olanlara 1990'dan 2001'e dek geçen süredeki hareketsizliğine dair inandırıcı ve geçerli bir açıklama oluşturduğu kanaatindedir.

276. Mahkeme ayrıca, başta Devlet televizyonu tarafından çekilmiş olan video kaydı ve başvurucuya ve televizyon istasyonunda tutulup filme çekilen diğer kişilere ait kimlik belgelerine el konulmuş olması olmak üzere birtakım başka unsurların da, yetkili makamların 13 Haziran 1990 günü Devlet televizyonu binalarında ve orayı çevreleyen alanda işlenen ve ertesi gece orada peyderpey konuşlandırılmış olan çok sayıda askerin huzurunda işlenen suiistimallerin mağdurlarının hiç değilse bir kısmının isimlerini bildiğini veya pek bir güçlük yaşamadan bulabileceğini gösterdiğini kaydetmektedir (bkz. *Velev*, yukarıda adı geçen karar, §§ 59-60). Dahası, 14 Ekim 1999 tarihli karar ve 18 Mayıs 2000 tarihli mahkemeye sevk kararı, soruşturma mercilerinin bu mağdurların hepsinin kimliğini tespit etmesini emretmiştir.

277. Bunun yanı sıra, Mahkeme, 17 Haziran 2009 tarihinde verilen ve Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı tarafından 9 Mart 2011'de onanan kovuşturma açmama kararının tüm mağdurlar açısından geçerli olduğunu kaydetmektedir. Cezai sorumluluğa dair hak düşürücü zamanaşımına ilişkin varılan sonuç, saldırının ardından gelen günlerde şikâyetinde bulunan mağdurlar ile, başvuru gibi daha sonraki bir tarihte suç duyurusunda bulunanlara eşit bir şekilde uygulanmıştır.

278. Bu şartlarda, Sayın Marin Stoica'nın şikâyetinde gecikmesinin soruşturmanın etkililiğini zedeleyebilecek bir faktör olduğu sonucuna varmak mümkün değildir (bkz. aksi yönde, *Nasirkhayeva* davasındaki kabuledilebilirlik kararı, yukarıda adı geçen karar).

Zaten başvurucunun şikâyeti, 13-15 Haziran 1990 olaylarının çok sayıdaki mağduruyla ilgili 75/P/1998 sayılı soruşturma dosyasına

eklenmiştir. Mahkeme ayrıca, savcılığın askeri dairesinin yetkili olmadığını beyan ederek dosyayı, en yüksek rütbeli ordu mensuplarına ve o sırada Devlet'in başında bulunan kişilere yönelik –başka suçlamaların yanı sıra– insanlıkdışı muamele suçlamalarını incelemesi için sivil ceza dairesine sevk ettiği 29 Nisan 2008 tarihli kararında binden fazla mağdurun isminin geçtiğini de kaydetmektedir (bkz. yukarıdaki paragraf 143). Yani, bu soruşturma tamamen istisnai koşullar altında yürütülmüştür.

279. Dahası, Mahkeme 2001'den bu yana başvuru ile yetkili makamlar arasında başvurunun şikâyetiyle ve her yıl soruşturmanın gidişatı hakkında soru sormak için şahsen savcının makamına çıkarak yönelttiği bilgi talepleriyle ilgili anlamlı temaslar bulunduğu da işaret etmektedir. Ayrıca, başta yüksek mevkilerdeki sivil ve askeri isimler hakkında suçlamalarda bulunulmasına dair art arda verilen kararlar ve başvuru hakkında alınan, iki adli tıp muayenesi gibi soruşturma tedbirleri olmak üzere, soruşturmanın ilerliyor olduğuna dair de somut emareler bulunmaktaydı.

280. Hükümet tarafından da tamamen kabul edilmiş olduğu üzere, soruşturmada 2001'den bu yana yaşanan gelişmelere, soruşturmanın kapsam ve karmaşıklığına bakıldığında, Mahkeme, başvurunun yetkili ulusal makamlara şikâyetini iletmesinin ardından soruşturmanın etkili olduğuna haklı sebeplerle inanmış olabileceği ve soruşturma tedbirlerinin ilerlediğine dair gerçekçi bir ihtimal var olduğu sürece soruşturmanın neticesini makul olarak beklemiş olabileceği kanaatindedir (bkz. gerekli değişikliklerle, *Palić/Bosna Hersek*, no. 4704/04, § 52, 15 Şubat 2011).

281. Başvuru Mahkeme'ye başvurusunu 25 Haziran 2008'de, yani kovuşturma makamlarına suç duyurusunda bulunmasının üzerinden yedi yıldan fazla bir süre geçtikten sonra yapmıştır. Soruşturma o sırada halen derdesti ve soruşturma adımları atılmaktaydı. Yukarıda açıklanan (bkz. paragraf 279) ve en azından başvurunun Mahkeme huzurundaki başvurusunu yaptığı zamana dek geçerliliğini sürdüren sebeplerden ötürü, çok fazla beklemiş olmakla eleştirilmesi mümkün değildir.

282. Dahası, Mahkeme başvurunun davasındaki nihai iç hukuk kararının yukarıda bahsi geçen 9 Mart 2011 tarihli hüküm olduğunu kaydetmektedir.

283. Yukarıdaki hususlar ışığında, Mahkeme başvurunun gecikmiş bir şekilde yapılmış olmadığı kanaatindedir. Bu nedenle Hükümet'in itirazının reddi gerekmektedir.

D. Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerine yönelik ihlal iddiası

1. Daire kararı

284. Daire Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamındaki şikâyetlerin esasını ayrı ayrı incelemiştir. Sayın Anca Mocanu açısından 2. maddenin

usul yönüne ilişkin bir ihlal bulunduğu ve Sayın Marin Stoica açısından 3. maddenin usul yönüne ilişkin bir ihlal bulunmadığı sonucuna varmıştır.

(a) Kararın Anca Moranu ile ilgili kısmı

285. Daire, Sayın Anca Moranu'ya ilişkin olarak, başvurucunun eşinin hukuka aykırı bir şekilde öldürülmesine yönelik ceza soruşturmasının 1990 yılında açılmış ve yirmi yıldan uzun bir süredir halen derdest olduğunu kaydetmiştir. Bu soruşturmanın sürat şartına uymamış olduğu sonucuna varmıştır.

286. Ayrıca 1994 yılında davanın bağımsız bir soruşturma organı olmayan askeri kovuşturma mercileri huzurunda derdest bulunduğunu ve soruşturmadaki, ulusal mahkemeler tarafından da kabul edilen eksikliklerin daha sonrasında da giderilmemiş olduğunu kaydetmiştir.

287. Sayın Anca Mocanu'nun soruşturmaya erişiminin gecikerek tanınmış olduğuna ve kendisine soruşturmanın gidişatı hakkında doğru bir şekilde bilgi aktarılmadığına da işaret etmiştir.

288. Daire ayrıca, bu davada söz konusu edilen hakların –yani birçok sayıda mağdurun neler olup bittiğini öğrenme hakkı ve, çıkarım yoluyla, etkili bir yargısal soruşturma ve uygun hallerde tazminat hakkı– Romanya toplumu açısından taşıdığı önem sebebiyle ulusal makamların bu davayı, birtakım fiillere dokunulmazlık görünümü verilmesini önlemek amacıyla hızla ve gereksiz gecikmelere yer vermeden yürütüp tamamlaması gerektiği kanaatindeydi.

289. Bu mülahazalar ışığında, Daire Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönüne ilişkin bir ihlal bulunduğu sonucuna varmıştır.

(b) Kararın Marin Stoica ile ilgili kısmı

290. Daire, Sayın Marin Stoica'ya ilişkin olarak, nasıl ki ilgili ulusal makamların kötü muamele iddialarından haberdar edilir edilmez bir soruşturma başlatması ve tedbirler alması zorunlu ise, bireylerin de özen ve inisiyatifle hareket etmesi yükümlülüğü bulunduğu düşüncesini dile getirmiştir. Bu nedenle Daire, başvurucunun 13 Haziran 1990'da maruz kaldığı şiddetle ilgili olarak yetkili makamlara on bir yıl boyunca şikâyetle bulunmamış olduğuna özel önem atfetmiştir.

291. Söz konusu şikâyetin, başka hususların yanı sıra, insanlıkdışı muamele suçlamalarına ilişkin soruşturma ile ilgili 75/P/1998 sayılı dava dosyasına eklenmiş olduğunu ve söz konusu dava bağlamında başvuru hakkında, iki adli tıp muayenesi de dahil olmak üzere birçok soruşturma tedbiri alındığını kaydetmiştir.

292. Ancak, dava dosyasının, başvuru şikâyetini yaptığı sırada, birtakım suçların –başta saldırı ve görevi suiistimal olmak üzere– ulusal hukuka göre halihazırda zamanaşımına uğramış olduğunu belirttiğine işaret etmiştir.

293. Daire temel haklara yönelik kitlesel ihlaller durumunda mağdurların savunmasız konumunu, bilhassa da misilleme korkusuyla şikâyetle bulunamama ihtimalini, dikkate almanın uygun olabileceğini kabul etmekle birlikte, ortada başvurunun pasifliğini ve ilgili makamlara şikâyetini iletmeden önce on bir yıl boyunca beklemesini haklı kılacak inandırıcı bir sav görmemiştir.

294. Bu nedenledir ki, Daire Sözleşme'nin 3. maddesinin usul yönüne ilişkin bir ihlal bulunmadığı sonucuna varmıştır.

2. Başvurucuların savları

295. Başvurucular bu olayda Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinin usul yönünden ihlal edilmiş olduğunu iddia etmişlerdir. Yetkili makamlara söz konusu Sözleşme hükümlerinde yer alan resen soruşturma yükümlülüğünün hem ulusal hem uluslararası hukuk kapsamında yüklenmiş olduğu kanaatini dile getirmişlerdir. Somut dava Devlet görevlileri tarafından hukuka aykırı güç kullanımını içeren alelade olaylarla değil, o sırada iktidarda olan yetkililer tarafından fişeklenen ve halkın çeşitli kesimlerini –etnik gruplar da dahil olmak üzere– birbirine kırdıran bir çatışmayla ilgili olduğu içindir ki bu yükümlülük hat safhada mevcuttu.

296. Bu bağlamda, iddia konusu yapılan olaylardaki mağdurların yüksek sayısına binaen, onları mağdur sıfatıyla ilgilendiren soruşturmaların soykırım veya insanlıkdışı muamele gibi hak düşürücü zamanaşımına tabi olmayan suçlarla ilgili olduğunu vurgulamışlardır. Bu durumun yetkili makamlara daha da ağır bir soruşturma ödevi yüklediğini, fakat bu ödevin yerine getirilmemiş olduğunu öne sürmüşlerdir.

Sayın Anca Mocanu kendisinin 2009'dan beri soruşturmadaki gidişat hakkında bilgilendirilmemiş olduğunu belirtmiştir.

297. Sayın Marin Stoica, Mahkeme'nin somut davadaki, üst düzey Devlet görevlilerinin suçlandığı soruşturmayı bir bütün olarak ele alıp incelemesi, sadece kendisine uygulanan şiddetle ilgili kısmını incelemekle yetinmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Davanın 3. maddenin usul yönü açısından değerlendirilmesi amacı çerçevesinde, soruşturmanın ayrı parçalara ayrılmaması gerektiği ve kendisinin maruz kaldığı şiddet fiillerinin tek başına incelenemeyeceği görüşünü dile getirmiştir.

298. Sayın Stoica bu olayların –soruşturmanın aydınlatması gereken– Romanya'nın yakın tarihi açısından bilhassa önem taşıdığını, zira bunların demokratik bir topluma dönüşme sürecinde meydana gelmiş olduğunu ve bir ucu Aralık 1989'da diktatörlüğün yıkılmasına uzanan sürecin bir parçası olduğunu dile getirmiştir. Bu olayların birçok insanı etkilemiş olduğunu belirten başvuru, söz konusu soruşturmanın Romanya halkının ülkenin yakın geçmişine dair bu dönem hakkında hakikati öğrenebilmesi için tek araç olduğu, bunun yetkili makamların uygun işlemleri süratle gerçekleştirmesini gerektiren bir faktör oluşturduğu fakat yetkililerin bunu yapmamış olduğu görüşünü savunmuştur.

299. Bu bağlamda bilhassa, suçun kurucu unsurlarının ortaya konulmamış olduğu gerekçesiyle insanlıkdışı muameleye ilişkin soruşturmayı kapatan savcının 17 Haziran 2009 tarihli kovuşturma açmama kararında hukuku yanlış yorumlamış olduğunu, zira vardığı sonucun Yüksek Temyiz ve Adalet Mahkemesi'nin ilgili içtihadıyla örtüşmediğini savunmuştur.

300. Bunun yanı sıra, soruşturma kapsamında yer alan ancak zamanaşımına uğramış bulunan suçlar bakımından da, sanık liderler üst düzey görevlerde bulundukları sürece hak düşürücü sürenin kesilmiş olması gerektiği kanaatini dile getirmiştir.

301. Son olarak da başvuru, davanın özel koşullarına atıfla, kendisinin şikâyetini sunmakta gecikmesinin 3. maddenin usul yönüne ilişkin bir ihlal iddiasında bulunan şikâyetin incelenmesi bakımından ilgi arz etmediği ve bu gecikmenin soruşturmayı engelleyecek bir nitelik taşımadığı görüşünü savunmuştur. Bu bağlamda 14 Ekim 1999 tarihli kararın ve 18 Mayıs 2000 tarihli mahkemeye sevk kararında yer alan dördüncü hükmün, soruşturma mercilerine baskının tüm mağdurlarını tespit etme yükümlülüğü getirdiğini kaydetmiştir. Ayrıca yetkili makamların kendisinin durumu hakkında doğrudan bilgilendirilmiş olduğunu da iddia etmiştir.

3. Hükümet'in savları

(a) Sayın Anca Mocanu'ya ilişkin olarak

302. Ulusal yargılamalardaki birtakım soruşturma tedbirlerine atıfta bulunan Hükümet, ulusal makamların Sayın Anca Mocanu'nun eşinin ölümünü çevreleyen koşullara dair etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğüne uymuş olduğunu, söz konusu soruşturma bağlamında bu ölüm hakkında –ve özellikle de ölümün meydana gelişine dair olgusal koşullar hakkında– hakikatin ortaya çıkartılması için gereken tüm usuli adımların atılmış olduğunu öne sürmüştür.

303. Haziran 1990'da Bükreş'te meydana gelen olayların karmaşıklığı göz önüne alındığında, yargı makamlarının soruşturmayı sanık, suçlar veya ilgili sivil taraflara dayalı olarak birden fazla davaya ayırmak durumunda olduğunu ve aynı sebepten ötürü, 5700'den fazla tanık ifadesi içeren karmaşık delilleri bir araya getirmeleri gerektiğini anlatmıştır.

304. Bu bağlamda Mahkeme'yi, soruşturmanın sadece söz konusu edilen kişi sayısının fazlalığıyla değil, Romanya açısından hassas nitelikteki bir tarihi olayla ilgili olması gerçeğinden ötürü de olağandışı olması hususunu göz önüne almaya davet etmiştir. Başvurucuların özel durumlarının, Bükreş'teki geniş ölçekli gösteriler zamanında meydana gelen ve şiddet eylemlerine yol açan olaylar arasındaki muazzam rabıtalardan sadece bir parçasını temsil ettiğini ve dolayısıyla bu durumların dava dosyasının genel bağlamından ayrı, münferit bir şekilde analiz edilemeyeceğini vurgulamıştır.

305. Yetkili makamların 2000'den bugüne dek hareketsiz kaldığı hiçbir dönem olmadığını öne sürmüştür.

306. Ayrıca, Daire'nin soruşturmaların uzunluğuyla ilgili tespitlerine karşı çıkmadığını belirtmiş, fakat bunun soruşturmadaki ilk eksikliklerin giderilmesi ihtiyacı ve başvurucunun da yargılamalara dahil edilmesini sağlama isteğiyle izah edildiğini eklemiştir.

(b) Sayın Marin Stoica'ya ilişkin olarak

307. Hükümet, Sayın Marin Stoica'ya ilişkin olarak, yetkili makamların tüm mağdurları tespit edip yargılamaya dahil etmek konusunda güçlükler yaşadığını, zira hepsinin süratle şikâyetle bulunmamış olduğunu belirtmiştir.

308. Ceza soruşturmasında varılan, ceza sorumlusunun zamanaşımına uğramış olduğu tespitinin yerinde olduğunu, zira başvurucuya uygulanan kötü muamelenin insanlığa karşı işlenen suçlar kategorisine girmediğini öne sürmüştür. Bu sonucun 1990'daki trajik olaylara dair bir dokunulmazlık havası yaratmak değil, sadece başta üç ila on beş yıl arasında değişen makul zamanaşımı süreleri olmak üzere iç hukukun usul kurallarını uygulamak amacı taşıdığını vurgulamıştır.

309. Somut davada yetkili makamlara arttırılmış bir soruşturma ödevi yüklenmesini haklı kılacak hiçbir özel koşul bulunmamaktaydı.

310. Dahası, temel haklara yönelik çok sayıda ihlal halinde, genel olarak hakikat muhakkak her bir müstakil durum açığa kavuşturularak ortaya çıkartılacak değildir. Bu koşullar altında, bir soruşturma ilgili mağdurun herhangi bir adım atmaması sebebiyle belirli bir müstakil olayla ilgili engellense dahi, soruşturmanın amacı –genel olarak hakikatin ortaya çıkartılması– yine de başarılabilir.

4. Müdahil üçüncü tarafın yorumları

311. Müdahil üçüncü taraf, geçtiğimiz on yıl içerisinde Avrupa ve uluslararası hukukun işkence, insanlıkdışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalar bakımından dokunulmazlığa karşı mücadeleye ve mağdurlara etkili bir hukuk yolu ve telafi hakkının tanınmasına giderek daha çok önem atfettiğini dile getirmiştir. Bu bağlamda, başta Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin ağır insan hakları ihlallerine ilişkin olarak dokunulmazlığın ortadan kaldırılması konusundaki Kılavuz İlkeleri (30 Mart 2011 tarihinde kabul edilmiştir) olmak üzere birçok uluslararası belgeye atıfta bulunmuştur. Bahsi geçen Kılavuz'a göre, “mağdurun resmi bir şikâyetle bulunmak istememesi, böyle bir şikâyeti sonradan geri çekmesi veya yargılamalara devam etmemeye karar vermesi, ağır bir insan hakları ihlalinin vuku bulduğuna inanmak için sebep bulunuyorsa, yetkili makamların etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz”.

312. Müdahil üçüncü taraf, Sözleşme'nin 3. maddesinin Devletlerin ağır insan hakları ihlallerini uygun müeyyidelerle etkili bir şekilde cezalandıran

ceza kanunları çıkartmasını şart koştuğunu vurgulamıştır (şu kararlara atıfta bulunmuştur: *M.C./Bulgaristan*, no. 39272/98, § 150, ECHR 2003-XII; *Çamdereli/Türkiye*, no. 28433/02, § 38, 17 Temmuz 2008; ve *Gäfgen/Almanya* [BD], no. 22978/05, § 117, ECHR 2010). Hak düşürücü zamanaşımı sürelerinin, başka şeylerin yanı sıra mağdurların savunmasız konumunun ön planda olduğu olayların ve bilhassa Devlet görevlileri tarafından uygulanmış kötü muamele davalarının özel koşullarına göre adapte edilmesi gerektiği kanaatini dile getirmiştir.

313. ICTY (Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi) huzuruna getirilmiş bir davaya (Dava Dairesi, *Savcı/Furundžija*, dava no. IT-95-17/1-T, 10 Aralık 1998 tarihli karar) atıf yaparak, savaş suçlarına ve insanlığa karşı işlenen suçlara ilişkin ceza sorumluluğu açısından zamanaşımı işletilmemesinin evrensel olarak kabul edilen bir prensip olduğunu, ancak bunun sadece bu tür suçlarla sınırlı olmadığını dile getirmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin de, temel haklara yönelik alenen ihlaller söz konusu olduğunda bu görüşü paylaştığını ve Komite'nin ayrıca, diğer kötü muamele biçimleri açısından da hak düşürücü zamanaşımının geçerli olmaması gerektiğini dile getirmiş olduğunu eklemiştir (3 sayılı Genel Yorum Beyanı, 2012, § 40, ...).

5. Mahkeme'nin değerlendirmesi

(a) Genel prensipler

314. Mahkeme Sayın Anca Mocanu ve Sayın Marin Stoica tarafından Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamında dile getirilen şikâyetleri, her iki maddeden türemiş olup birbirine yaklaşan, köklü ve başka kararların yanı sıra *Nachova ve diğerleri/Bulgaristan* ([BD], no. 43577/98 ve 43579/98, §§ 110 ve 112-113, ECHR 2005-VII); *Ramsahai ve diğerleri/Hollanda* ([BD], no. 52391/99, §§ 324-325, ECHR 2007-II); *Al-Skeini ve diğerleri/Birleşik Krallık* ([BD], no. 55721/07, §§ 162-167, ECHR 2011); ve *El Masri* (yukarıda adı geçen karar, §§ 182-185) kararlarında özetlenmiş olan prensipler ışığında bir arada inceleyecektir.

315. Mahkeme, 2. ve 3. maddeyi yorumlarken, Sözleşme'nin temel insan haklarının korunmasına ilişkin bir belge olarak amaç ve hedefinin, Sözleşme hükümlerinin güvencelerini fiili ve etkili kılacak şekilde yorumlanması ve uygulanmasını gerektirdiği bilgisiyle hareket etmesi gerektiğini halihazırda dile getirmiş bulunmaktadır.

3. maddenin, tıpkı 2. madde gibi, Sözleşme'nin en temel hükümlerinden biri ve Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların kutsal değerlerinden biri olarak sayılması gerektiğini yinelemektedir (bkz. *Soering/Birleşik Krallık*, 7 Temmuz 1989 tarihli karar, Seri A no. 161, s. 34, § 88). Sözleşme'deki diğer hükümlerin aksine, bu madde hiçbir istisna veya koşula bağlı kılınmadan veya Sözleşme'nin 15. maddesi kapsamında askıya

alınma ihtimali olmaksızın mutlak ifadelerle kaleme alınmıştır (bkz. *Al-Skeini ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 162).

316. Devlet görevlileri tarafından keyfi adam öldürme ve işkence ve insanlıkdışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya ilişkin genel hukuki yasak, Devlet makamları tarafından öldürücü güç kullanımının hukuka uygunluğunu incelemeye veya keyfi adam öldürme ve alıkoydukları kişilere yönelik kötü muamele iddialarını soruşturmaya yönelik hiçbir usul yolu bulunmuyorsa fiiliyatta etkisiz olacaktır (bkz. *Al-Skeini ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 163, ve *El Masri*, yukarıda adı geçen karar, § 182).

317. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 1. maddesi kapsamında Devlet'e getirilen "kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, Sözleşme[de] açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlama" yönündeki genel yükümlülüğe binaen, 2. ve 3. madde hükümlerinin, çıkarım yoluyla, hem başkalarının yanı sıra Devlet görevlileri tarafından güç kullanımı neticesinde insanlar öldüğünde (bkz. *McCann ve diğerleri/Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995, § 161, Seri A no. 324), hem de bir kişi, başkalarının yanı sıra polisin veya diğer benzeri yetkililerin elinde Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal eden bir muameleye uğramış olduğu yönünde muteber bir iddiada bulunduğu (bkz. *Assenov ve diğerleri/Bulgaristan*, 28 Ekim 1998, § 102, *Raporlar* 1998-VIII) etkili bir resmi soruşturma biçimi bulunması gerektiğini şart koşmaktadır.

318. Böyle bir soruşturmanın temel amacı, Devlet görevlilerini veya organlarını içeren olaylarda yaşam hakkını güvence altına alan ve işkence ve insanlıkdışı veya aşağılayıcı muamele ve cezayı yasaklayan iç hukuk kurallarının etkili biçimde uygulamaya konmasını sağlamak ve söz konusu görevlilerin kendi sorumlulukları altında meydana gelen ölümlerden ve kötü muameleden dolayı hesap verebilirliklerini sağlamaktır (bkz. *Nachova ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 110, ve *Ahmet Özkan ve diğerleri/Türkiye*, no. 21689/93, §§ 310 ve 358, 6 Nisan 2004).

319. Mahkeme, 2. ve 3. maddeler kapsamındaki usul yükümlülüğünün, silahlı çatışma ortamı da dahil olmak üzere güç güvenlik koşulları altında da geçerliliğini sürdürdüğünü halihazırda karara bağlamış bulunmaktadır. Soruşturma ödevine yol açan olaylar genele yayılmış bir şiddet ortamında vuku bulduğunda ve soruşturma mercileri daha az etkili soruşturma tedbirleri kullanmayı veya bir soruşturmanın geciktirilmesini gerektiren güçlükler ve sıkıntılarla karşılaştığında dahi, 2. ve 3. maddelerin etkili ve bağımsız bir soruşturma yürütülmesini sağlamak için bütün makul adımların atılmasını öngörüyor olduğu gerçeği değişmemektedir (bkz. *Al-Skeini ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 164).

320. Genel anlamda, bir soruşturmanın etkili olması için, soruşturmayı yürütmekten sorumlu kişiler soruşturmanın hedef aldığı kişilerden bağımsız olmalıdır. Bu sadece hiyerarşik veya kurumsal bir bağlantının yokluğu değil, aynı zamanda fiili bir bağımsızlık anlamına da gelmektedir (bkz.

Nachova ve diğerleri, yukarıda adı geçen karar, § 110 ve *Halat/Türkiye*, no. 23607/08, § 51, 8 Kasım 2011).

321. Hangi yol kullanılırsa kullanılsın, yetkili makamlar resen harekete geçmelidir. Ayrıca, soruşturmanın etkili olabilmesi için sorumluların tespit edilip cezalandırılmasına doğru yönlendirilebilmesi şarttır. Bunun yanı sıra, soruşturma mercilerinin sadece doğrudan ve hukuka aykırı biçimde öldürücü güç kullanmış olan Devlet görevlilerinin eylemlerini değil, aynı zamanda olayı çevreleyen koşulları da göz önünde bulundurma imkânı sağlayacak denli geniş kapsamlı olması gerekmektedir (bkz. *Al-Skeini ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 163).

322. Bu neticeye dair değil ama yönetime dair bir yükümlülük olmakla birlikte, soruşturmanın olayın koşullarını veya sorumlu kişiyi tespit etme becerisini zayıflatan her türlü eksiklik gereken etkililik standardının dışında kalma riski yaratacaktır (bkz. *El Masri*, yukarıda adı geçen karar, § 183).

323. Bu bağlamda zımni bir sürat ve makul ivedilik şartı da mevcuttur. Belirli bir durumda bir soruşturmada ilerlemeye engel olan kimi güçlük veya maniler bulunabilirse de, yetkili makamların öldürücü güç kullanımını veya kötü muamele iddialarını soruşturmak konusunda süratle yanıt vermesi, halkın hukukun üstünlüğüne bağlılık konusunda duyduğu güvenin muhafazası ve hukuka aykırı fillere gizlice dahil olunduğu veya göz yumulduğu şeklinde bir görünümü engellemek bakımından genellikle elzem sayılmaktadır (bkz. *McKerr/Birleşik Krallık*, no. 28883/95, § 114, ECHR 2001-III).

324. Her durumda, mağdurun yakını kendi meşru menfaatlerini korumak için gerekli olduğu kadarıyla prosedüre dahil edilmelidir. Aynı şekilde, Sözleşme'nin 3. maddesi bakımından, mağdur da soruşturmaya etkin bir şekilde iştirak edebilmelidir (bkz. *McKerr*, yukarıda adı geçen karar, § 115).

325. Son olarak, soruşturma derinlemesine yürütülmeli, yani yetkili makamlar her daim, neler olup bittiğini ortaya çıkartma konusunda ciddi bir teşebbüste bulunmalı ve soruşturmayı kapatmak için aceleci veya mesnetsiz sonuçlara dayanmamalıdır (bkz. *El Masri*, yukarıda adı geçen karar, § 183).

326. Mahkeme ayrıca, Devlet görevlileri tarafından uygulanan işkence veya kötü muamele ile ilgili davalarda, ceza yargılamalarının zamanaşımı sebebiyle sonlandırılmaması ve bu tür olaylara af tanınmaması gerektiğini de karara bağlamış bulunmaktadır (bkz. *Abdulsamet Yaman/Türkiye*, no. 32446/96, § 55, 2 Kasım 2004; *Yeter/Türkiye*, no. 33750/03, § 70, 13 Ocak 2009; ve "21 Aralık 1989" *Derneği ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 144). Ayrıca, zamanaşımı süresinin uygulanma biçimi de Sözleşme şartlarına uygun olmalıdır. Dolayısıyla, hiçbir istisnaya yer bırakmayan, katı hak düşürücü sürelerin kabulü güçtür (bkz. gerekli değişikliklerle *Röman/Finlandiya*, no. 13072/05, § 50, 29 Ocak 2013).

(b) Yukarıda dile getirilen prensiplerin somut davaya tatbiki

327. Somut davada Mahkeme, Haziran 1990 olaylarından kısa bir süre sonra yetkili makamların resen bir ceza soruşturması açmış olduğunu kaydetmektedir. En başından itibaren soruşturma Sayın Anca Mocanu'nun eşinin ve diğer kişilerin açılan ateş sonucu ölümü ve aynı olaylarda başka kişilere uygulanan kötü muamele ile ilgiliydi.

Mahkeme ayrıca, bu soruşturmanın ilk başta yüzlerce ayrı dava dosyasına bölünmüş durumda olduğunu (bkz. yukarıdaki paragraf 82-87) ve daha sonra, tekrar dörde, ikiye ve sonra üçe ayrılmadan önce birleştirilmiş olduğunu kaydetmektedir.

328. Yüksek Adalet Divanı savcılığı askeri dairesinin 14 Ekim 1999 tarihli kararından anlaşıldığına göre, bu soruşturma 13-15 Haziran 1990'da uygulanan baskının tüm mağdurlarını tespit etme görevini de üstlenmiştir. Dolayısıyla, en azından resmen şikâyetle bulunduğu tarih olan 18 Haziran 2001 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Sayın Marin Stoica ile de ilgiliydi.

Mahkeme ulusal seviyede çok fazla sayıda dava dosyası açılmış olduğunu kaydetmektedir. Ne var ki, bu davaların hepsinin aynı olaylardan kaynaklandığı –ki zaten 1997 yılında Yüksek Adalet Divanı savcılığının bir kararıyla neticede tek bir davada yeniden gruplandırılmış olduğu– düşünüldüğünde, Mahkeme esasen tek ve aynı soruşturma ile ilgili olduğu kanaatinde. Mahkeme davanın, biri Sayın Anca Mocanu'ya, diğeri ise Sayın Marin Stoica'ya dair iki ayrı soruşturma ile ilgili olduğunu düşünseydi bile, bu soruşturmaların etkililiğine dair tespitleri, aşağıda açıklanan sebeplerden dolayı aynı olacaktı.

329. Mahkeme bu soruşturmanın Sayın Anca Mocanu'ya ilişkin olarak halen derdest olduğunu kaydetmektedir. Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı tarafından 17 Aralık 2007 tarihinde verilen ve ilk başta beş ordu görevlisi hakkındaki suçlama dosyasını savcılığa geri gönderen karar, birinci başvuru ile ilgili verilmiş en son yargı kararıdır.

330. Mahkeme, soruşturmanın Sayın Marin Stoica ile ilgili olan ve yüksek rütbeli 37 sivil ve askeri görevliyi –eski Devlet Başkanı ve eski İçişleri ve Savunma Bakanları da dahil olmak üzere– kapsayan kısmının Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı tarafından 9 Mart 2011'de verilen bir kararla sonlandırılmış olduğunu kaydetmektedir.

331. Zaman bakımından (*ratione temporis*) yetkisinin, soruşturmanın ancak 20 Haziran 1994'ten, yani Sözleşme'nin Romanya açısından yürürlüğe girdiği tarihten sonra vuku bulan kısmını değerlendirmesine imkân tanıdığını yinelemektedir (bkz. yukarıdaki paragraf 211). Bu nedenledir ki, o tarihten sonra somut olayda yürütülen soruşturmanın yukarıda dile getirilen etkililik kriterlerini karşılayıp karşılamadığını inceleyecektir.

i. Soruşturmanın bağımsızlığı

332. Mahkeme 1997 yılından, yani Sözleşme'nin Romanya açısından yürürlüğe girdiği tarihten birkaç yıl sonrasında, 2008 yılı başına dek davanın Yüksek Adalet Divanı (2003'ten sonra Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı) savcılığı askeri dairesi huzurunda derdest olduğunu kaydetmektedir. Ayrıca, Sayın Anca Mocanu'ya ilişkin olarak, soruşturmanın 6 Haziran 2013'te sivil savcılığın yetki reddinden sonra askeri savcılık huzurunda halen derdest olduğunu da belirtmektedir (bkz. yukarıdaki paragraf 123).

333. Bu bağlamda Büyük Daire, soruşturmanın, tıpkı sanıklar (ikisi general olan) gibi askeri hiyerarşi içerisinde ast-üst ilişkisinde yer alan görevliler olan askeri savcılara emanet edilmiş olduğu yönünde Daire'nin vardığı tespiti onamaktadır; ki zaten bu tespit, Mahkeme'nin daha önce Romanya aleyhinde açılmış olan davalarda halihazırda Sözleşme'nin 2. maddesi ve 3. maddesinin usul yönü bakımından bir ihlal bulunduğu sonucuna varmasına yol açmış bulunmaktadır (bkz. *Barbu Anghelescu/Romanya*, no. 46430/99, § 67, 5 Ekim 2004; *Bursuc/Romanya*, no. 42066/98, § 107, 12 Ekim 2004; ve daha yakın tarihte, *Şandru ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 74; "21 Aralık 1989" *Derneği ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 137; ve *Crăiniceanu ve Frumuşanu/Romanya*, no. 12442/04, § 92, 24 Nisan 2012).

334. Somut davaya benzer davalarda tespit edilen ihlal sayısı özel bir endişe uyandırmakta ve askeri savcılarının harekete geçmesini gerektiren soruşturmaların nesnelliği ve tarafsızlığı açısından ciddi bir şüphe yaratmaktadır (bkz. gerekli değişikliklerle, *Nachova ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 117). Hükümet, somut davada Mahkeme'yi aksi yönde ikna edebilecek hiçbir olgu veya sav sunmuş değildir.

ii. Soruşturmanın sürat ve yeterliliği

335. Mahkeme Sayın Anca Mocanu'yu ilgilendiren soruşturmanın yirmi üç yıldan uzun bir süredir, Romanya'nın Sözleşme'yi onaylamasının ardından ise on dokuz yıldan uzun bir süredir derdest bulunduğunu kaydetmektedir. Bu süre içerisinde, başvurunun eşinin ölümüne karışmış olan beş üst düzey ordu görevlisinden üçü hayatını kaybetmiştir.

336. Mahkeme ayrıca, Sayın Marin Stoica bakımından da, ilgili soruşturmanın 9 Mart 2001 tarihinde, yani soruşturmanın açılmasından yirmi bir yıl, başvurunun resmi olarak şikâyetle bulunmasından ve bu şikâyetin soruşturma dosyasına eklenmesinden ise on yıl sonra verilen bir kararla sonlandırılmış olduğunu kaydetmektedir.

337. Oysa ki geçen süre sadece soruşturmaya zarar vermekle kalmayıp, aynı zamanda tamamlanma şansını da kesin bir şekilde feda etmektedir (bkz. *M.B./Romanya*, no. 43982/06, § 64, 3 Kasım 2011).

338. Mahkeme, bizzat Hükümet'in de vurgulamış olduğu üzere, davanın hiç kuşkusuz ki karmaşık bir nitelik taşıdığını kabul etmekle birlikte, Hükümet tarafından atıfta bulunulan siyasi ve toplumsal menfaatlerin

böylesi uzun bir süreyi mazur gösteremeyeceği kanaatindedir. Aksine, bu menfaatlerin Romanya toplumu açısından taşıdığı önem yetkililerin bu davayı süratle ve gecikmeksizin ele alıp, hukuka aykırı fillere gizlice dahil olduğu veya göz yumulduğu şeklindeki bir görünümü engellemesine yol açmalıydı (bkz. başka kararların yanı sıra, *Lăpușan ve diğerleri/Romanya*, no. 29007/06, 30552/06, 31323/06, 31920/06, 34485/06, 38960/06, 38996/06, 39027/06 ve 39067/06, § 94, 8 Mart 2011, 1989 yılındaki komünizm karşıtı gösterilerin bastırılmasından sorumlu olanların tespit edilip cezalandırılmasını amaçlayan bir soruşturmanın açılmasının üzerinden on altı yıldan fazla bir süre ve Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden beri de on bir yıldan fazla bir süre geçmiş olmasıyla ilgili).

339. Ancak Mahkeme, somut davadaki soruşturmanın hem ilk aşamalarında hem de son yıllarda uzun hareketsizlik dönemleri yaşandığını gözlemektedir. Bilhassa, Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarih olan 20 Haziran 1994'ten daha evvel ayrı ayrı açılmış olan fakat somut başvuruların da kaynağını oluşturan aynı olgusal bağlamın birer parçasını oluşturan çok sayıdaki dosyanın birleştirildiği 22 Ekim 1997 tarihine dek hiçbir hatırı sayılır gelişme kaydedilmediğini belirtmektedir. Ancak o tarihten sonra savcılık Devlet görevlilerinin sivil halka karşı planlı ve toplu güç kullanımını çevreleyen koşullara dair daha geniş bir soruşturma yürütmeye başlamıştır (bkz. *Al-Skeini ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 163).

340. Dahası, Mahkeme 16 Eylül 1998 tarihli kararda Devlet televizyonu merkezinde saldırıya uğrayan insanların şikâyetlerine dair bu tarihten evvel hiçbir soruşturma tedbiri yürütülmemiş olduğundan bahsedildiğini de kaydetmektedir (bkz. yukarıdaki paragraf 100).

341. Bunun yanı sıra, Sayın Anca Mocanu ile ilgili davada savcılığa 17 Aralık 2007 tarihinde yapılan son sevkten beri gerçekleştirilen tek usuli işlemler, arada geçen zaman zarfında hayatını kaybetmiş olan iki sanık hakkında yargılamaya devam edilmemesi yönünde 6 Haziran 2013'te verilen karar ile sırasıyla 30 Nisan 2009 ve 6 Haziran 2013 tarihlerinde açıklanan iki yetki reddi beyanıdır.

342. Mahkeme ayrıca, bizzat ulusal makamların da soruşturmada birçok eksik tespit ettiğini dile getirmektedir. Öyle ki, Yüksek Adalet Divanı savcılığı tarafından 16 Eylül 1998'de verilen kararda, ilgili tarihte yüksek mevkilerde bulunan kişilerin hiçbirinin –özellikle Devlet Başkanı, Başbakan ve yardımcısı, İçişleri Bakanı ve Emniyet Müdürü– henüz sorguya çekilmemiş olduğu belirtilmekteydi.

343. Bunun yanı sıra, müteakip soruşturmalar da bu kusurların tümünün giderilmesini sağlamamış olup, Yüksek Adalet Divanı ve Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı sırasıyla 30 Haziran 2003 ve 17 Aralık 2007 tarihli kararlarında önceki yargılamaların eksikliklerine atıfta bulunmuşlardır.

344. Mahkeme ayrıca, çok sayıda göstericiye ve olay yerinde tesadüfen bulunan diğer kişilere uygulanan şiddete yönelik soruşturmanın –1998 yılından itibaren davanın geri kalan kısmından ayrılmış olan– 17 Haziran

2009'da verilen ve 9 Mart 2011 tarihli bir kararla onanan kovuşturma açmama kararıyla sona erdirilmiş olduğunu kaydetmektedir. 2001 yılında şikâyetle bulunmuş olan Sayın Marin Stoica'nın da aralarında yer aldığı bu kişiler, soruşturmanın tamamlanması için on yıl beklemek durumunda kalmıştır. Ne var ki, bunca uzun bir süre geçmesine ve başvurucuya ilişkin olarak yürütülen ve Hükümet tarafından da belirtilen soruşturma tedbirlerine karşın, yukarıda atıfta bulunulan kararların hiçbirisi, başvurucunun ve diğer insanların Devlet televizyonu merkezinde uğramış olduğu iddia edilen kötü muamelenin koşullarını ortaya çıkarmayı başaramamıştır.

345. Savcılık tarafından 17 Haziran 2009'da verilen karar esasen, sivil ve askeri kovuşturma makamları tarafından yürütülen soruşturmalar sonucunda saldırganların kimliklerini ve güvenlik güçlerinin olaya dahil olma derecesini tespit etmenin mümkün olmadığını belirtmekteydi. Ne var ki, yetkili makamlar olguların tespiti amacıyla hangi delillerin kullanılmış olduğunu ve yürüttükleri işlemlerin hangi somut sebeplerle netice vermemiş olduğunu açıklamamıştır. Ayrıca, ulusal seviyede başvurucunun soruşturmaya ilişkin davranışını hiçbir zaman sorgulamamış ve başvurucunun şikâyetini sunduğu tarihle ilgili hiçbir yorum yapmamışlardır.

346. Mahkeme, soruşturmanın bu kısmının esasen cezai sorumluluğa ilişkin hak düşürücü zamanaşımı sebebiyle sonlandırılmış olduğunu kaydetmektedir. Bu bağlamda, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamında ortaya çıkan usuli yükümlülüklerin, somut davada olduğu gibi, yetkili makamların hareketsizliği neticesinde cezai sorumluluğun zamanaşımına uğraması nedeniyle sona erdirilmiş olduğu bir soruşturmada yerine getirilmiş sayılmasının pek mümkün olmadığını tekrarlamaktadır (bkz. "21 Aralık 1989" *Derneği ve diğerleri*, yukarıda adı geçen karar, § 144).

347. Mahkeme soruşturmanın diğer temel bulgusuna, yani Romanya Ceza Kanunu'nun 358. maddesi uyarınca cezalandırılabilir insanlıkdışı muamelenin kurucu unsurlarının Sayın Stoica açısından ortaya konulmamış olduğu şeklinde varılan tespite ilişkin olarak ise, Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı'nın 7 Temmuz 2009 tarihli kararı ışığında, savcının ilgili iç hukuk içtihadına yönelik yorumunun yerindeliğinin şüpheli olduğu kanaatindedir. Üstelik, Hükümet bu karara destek olarak başka hiçbir içtihat örneği sunmamıştır. Mahkeme ayrıca, madencilerin 14 Haziran 1990'da artık savaşıacakları bir düşmanları bulunmadığı şeklindeki tespite (bkz. yukarıdaki paragraf 161) de kuşkuyla yaklaşmaktadır, zira bu tespit, bizzat yukarıda atıfta bulunulan kararda kabul edildiği üzere 13 Haziran 1990 günü ağır cephaneler ve tanklarla donatılmış çok sayıda askerle yöneltilen şiddeti açıkça yok saymaktadır. Dahası bu tespit, 14 Haziran 1990 günü göstericileri, o sırada üniversite binalarında bulunan öğrencileri ve oradan geçmekte olan kişileri hiçbir ayırım yapmadan hedef alan madencilerin şiddet fiillerini ayrıntısıyla anlatan aynı kararda tespit edilen olgular ile ters düşmektedir. Bunun yanı sıra, Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı Sayın Marin Stoica'nın kovuşturma açılmaması kararına karşı temyiz başvurusunu

reddeden 9 Mart 2011 tarihli kararında, Ceza Kanunu'nun 358. maddesinin uygulanabilirliği meselesine dair hiçbir değerlendirmede bulunmamış, sadece hak düşürücü zamanaşımı kurallarının bu davada tatbik edilme şeklini onaylamıştır.

348. Bu nedenledir ki, bu olayda soruşturmadan sorumlu makamların, sorumluların tespiti ve cezalandırılmasına makul olarak yol açabilecek tedbirlerin tümünü almadığı anlaşılmaktadır.

iii. Birinci başvurunun soruşturmaya dahil edilmesi

349. Mahkeme, mağdurların yakınlarının yargılamaya dahil edilmesi yükümlülüğü bakımından, Sayın Anca Mocanu'nun eşini öldürmekle suçlanan kişilerin mahkemeye sevkine ilişkin 18 Mayıs 2000 tarihli karar öncesinde soruşturmanın gidişatı hakkında bilgilendirilmemiş olduğunu gözlemlemektedir.

350. Dahası Mahkeme, başvurunun savcı tarafından ilk kez 14 Şubat 2007'de, yani olaylardan neredeyse on yedi yıl sonra sorgulanmış olduğunu ve Yüksek Temyiz ve Adalet Divanı'nın 17 Aralık 2007 tarihli kararının ardından kendisine soruşturmadaki gelişmeler hakkında hiçbir bilgi verilmemiş olduğunu kaydetmektedir.

351. Bu nedenledir ki Mahkeme, Sayın Anca Mocanu'nun soruşturmaya iştirakine dair haklarının yeterince korunduğuna ikna olmamıştır (bkz. "21 Aralık 1989" Derneği ve diğerleri, yukarıda adı geçen karar, § 141).

iv. Sonuç

352. Yukarıdaki hususlar ışığında Mahkeme, Sayın Anca Mocanu'nun Sözleşme'nin 2. maddesince şart koşulan etkili soruşturma hakkından yararlanmadığı ve Sayın Marin Stoica'nın da 3. madde amaçları bakımından etkili bir soruşturmadan mahrum bırakıldığı kanaatine varmaktadır.

353. Dolayısıyla, söz konusu hükümlerin usul yönüne ilişkin bir ihlal mevcuttur.

...

BU GEREKÇELERLE MAHKEME,

1. Bire karşı on altı oyla, Sayın Anca Mocanu ve Sayın Marin Stoica tarafından Sözleşme'nin 2. ve 3. maddesinin usul yönü bakımından dile getirilen şikâyetleri incelemek konusunda, bu şikâyetler somut davada Sözleşme'nin Romanya açısından yürürlüğe girdiği tarihten sonra yürütülen ceza soruşturmasıyla ilgili olduğundan, zaman bakımından (*ratione temporis*) yetkili olduğuna karar vermektedir;

...

3. Üçe karşı on dört oyla, Hükümet'in Sayın Marin Stoica tarafından yapılan başvurunun süresi içinde yapılmadığını öne süren itirazını *reddetmektedir*;
4. Bire karşı on altı oyla, Sayın Anca Mocanu açısından Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönüne ilişkin bir ihlal bulunduğuna *karar vermektedir*;
5. Üçe karşı on dört oyla, Sayın Marin Stoica açısından Sözleşme'nin 3. maddesinin usul yönüne ilişkin bir ihlal bulunduğuna *karar vermektedir*;

...

İşbu karar İngilizce ve Fransızca olarak kaleme alınmış ve 17 Eylül 2014'te, Strazburg'taki İnsan Hakları Binası'nda yapılan açık duruşmada açıklanmıştır.

Johan Callewaert
Yazı İşleri Müdür Yardımcısı

Dean Spielmann
Başkan

Sözleşme'nin 45 § 2. maddesi ve Mahkeme İçtüzüğü'nün 74 § 2. maddesi uyarınca, aşağıdaki müstakil görüşler işbu karara eklenmektedir:

- (a) Yargıç Pinto de Albuquerque'nin, Yargıç Vučinić'in de katılımını içeren, katılan görüşü;
- (b) Yargıç Silvis'in, Yargıç Vučinić'in de katılımını içeren, kısmen karşıt görüşü;
- (c) Yargıç Wojtyczek'in kısmen karşıt görüşü.

D.S.
J.C.

Bu görüşlerin çevirisi yapılmamıştır, İngilizce veya Fransızcasına, Mahkeme içtihadının veritabanı olan HUDOC'tan ulaşılabilir.

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2015.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin resmi dilleri Fransızca ve İngilizcedir. Bu çeviri, Avrupa Konseyi'nin İnsan Haklarına Destek Fonu'nun desteğiyle hazırlanmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Mahkeme'yi bağlamamaktadır ve Mahkeme, kalitesi konusunda herhangi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarının veritabanı olan HUDOC üzerinden (<http://hudoc.echr.coe.int>) veya HUDOC'un bildirdiği başka veritabanları üzerinden yüklenebilir. Davanın isminin tamamen yazılması, yukarıdaki telif hakkıyla ilgili ifadelerin kullanılması ve insan haklarına destek Fonu'na referans yapılması şartıyla ticari olmayan amaçlarla kullanılabilir. Bu çevirinin tamamını veya bir kısmını ticari amaçlarla kullanmak isteyen herkesin, bu durumu belirtilen adrese bildirmesi rica olunur: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2015.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2015.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.